

Onderzoekslijn 1.4:

M-decreet in de Vlaamse scholen: praktijken en achterliggende processen en mechanismen

Syntheserapport met aanbevelingen voor beleid en praktijk

Promotoren: Prof. dr. E. Struyf en Prof. dr. K. Verschueren.

Wetenschappelijk medewerkers: A. Van Mieghem en L. Swinnen

m.m.v. Prof. dr. K. Petry, S. Adriaensens, L. Bogaert en K. Bodvin

Onderzoekslijn 1.4:

M-decreet in de Vlaamse scholen: praktijken en achterliggende processen en mechanismen

Syntheserapport met aanbevelingen voor beleid en praktijk

Promotoren: Prof. dr. E. Struyf en Prof. dr. K. Verschueren.

Wetenschappelijk medewerkers: A. Van Mieghem en L. Swinnen

m.m.v. Prof. dr. K. Petry, S. Adriaensens, L. Bogaert en K. Bodvin

Research paper SONO/2020.OL1.4/4

Antwerpen, juli 2020

Het Steunpunt Onderwijsonderzoek is een samenwerkingsverband van UGent, KU Leuven, VUB, UA en ArteveldeHogeschool.

KU LEUVEN

Gelieve naar deze publicatie te verwijzen als volgt:

Struyf, E., Verschueren, K., Van Mieghem, A., & Swinnen, L. (2020). *Onderzoekslijn 1.4: M-decreet in de Vlaamse scholen: praktijken en achterliggende processen en mechanismen: Syntheserapport met aanbevelingen voor beleid en praktijk*. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek.

Voor meer informatie over deze publicatie Elke.Struyf@uantwerpen.be

Deze publicatie kwam tot stand met de steun van de Vlaamse Gemeenschap, Ministerie voor Onderwijs en Vorming.

In deze publicatie wordt de mening van de auteur weergegeven en niet die van de Vlaamse overheid. De Vlaamse overheid is niet aansprakelijk voor het gebruik dat kan worden gemaakt van de opgenomen gegevens.

© 2020 STEUNPUNT ONDERWIJSONDERZOEK

p.a. Coördinatie Steunpunt Onderwijsonderzoek
UGent - Vakgroep Onderwijskunde
Henri Dunantlaan 2, BE 9000 Gent

Deze publicatie is ook beschikbaar via www.steunpuntsono.be

SONO

STEUNPUNT
ONDERWIJS ONDERZOEK

Voorwoord

Dit syntheserapport is het sluitstuk van vier jaar 'SONO-onderzoek' binnen de onderzoekslijn 'M-decreet in de Vlaamse scholen: praktijken en achterliggende processen en mechanismen'. Het M-decreet stuurt aan op het creëren van meer inclusief onderwijs. Hoewel het Vlaamse regeerakkoord 2019-2024 verwijst naar een vervanging van het M-decreet door een nieuw begeleidingsdecreet, menen we dat de inzichten die we de afgelopen vier jaar hebben opgedaan nog veel actualiteitswaarde hebben. Met het begeleidingsdecreet wil de Vlaamse Regering immers geen stappen terugzetten, maar verder werken aan het draagvlak met het oog op een meer geleidelijke realisatie van inclusief onderwijs. Wij hopen dat onze bevindingen en de hieraan gekoppelde aanbevelingen voor beleid en praktijk hieraan een steentje kunnen bijdragen.

Zoals u zal merken, hebben we er niet voor gekozen om een klassiek onderzoeksrapport te schrijven, maar om de inzichten uit de diverse studies te bundelen in 'factsheets'. We willen op deze manier de onderzoeksresultaten op een overzichtelijke manier presenteren voor een breed publiek. Vanzelfsprekend dienden we hiervoor keuzes te maken en mogelijk roepen bepaalde resultaten vragen bij u op. In dat geval verwijzen we u graag door naar de volledige onderzoeksrapporten die over elke studie te vinden zijn op de SONO-website: <http://steunpuntsono.be>.

Naast factsheets per studie, ontwierpen we thematische factsheets. Aan deze factsheets koppelen we onze aanbevelingen voor beleid en praktijk. We formuleerden niet alleen aanbevelingen voor de overheid maar ook voor schooldirecties en lerarenteams, interne leerlingenbegeleiders/zorgteams, ondersteuners, CLB en pedagogisch begeleiders, en aanbieders van professionaliseringsinitiatieven. We hopen dat deze aanbevelingen kunnen inspireren om verdere stappen te zetten in de realisatie van meer inclusief onderwijs.

De factsheets zullen als steekkaarten gebundeld worden in een 'toolbox'. Met deze toolbox reiken we scholen nog meer inspiratiemateriaal aan om samen met hun lerarenteam gericht aan een geïntegreerd en inclusief beleid rond leerlingenbegeleiding te werken. We hopen deze toolbox tegen het einde van 2020 op de markt te brengen. Wie hierin geïnteresseerd is, kan een mail sturen naar Aster.Vanmieghem@uantwerpen.be

Tot slot...

We kijken tevreden terug op de afgelopen jaren. Er zijn veel inspanningen geleverd, door veel mensen. En daar willen we hen voor bedanken. We bedanken de verschillende onderzoekers die aan een of meerdere studies hebben meegewerkt. Ook de leden van de opvolggroep bedanken we voor hun constructieve feedback bij de opzet van de studies en de tussentijdse versies van de onderzoeksrapporten. En niet in het minst gaat onze dank uit naar de vele mensen die aan de studies hebben meegewerkt: leraren, directies, leden van het zorgteam uit scholen voor gewoon en buitengewoon onderwijs, CLB-medewerkers, pedagogisch begeleiders en ondersteuners, leerlingen en hun ouders. Ze vulden vragenlijsten in, namen deel aan focusgroepgesprekken of interviews. Dankjewel! Zonder jullie medewerking waren we niet tot deze inzichten gekomen.

Elke Struyf en Karine Verschueren

Juli 2020

Inhoud

Deel 1: Leeswijzer

L1:	Leeswijzer factsheets	2
	Lijst van gebruikte afkortingen	3
L2:	Implementatie van het M-decreet in Vlaamse scholen: praktijken en achterliggende processen en mechanismen: Overzicht en theoretische kaders	4 - 5
L3:	Overzicht thematische factsheets op basis van het spinnenwebmodel voor geïntegreerde leerlingenbegeleiding	6

Deel 2: Thematische factsheets en beleidsaanbevelingen

T1:	Schoolbeleid en -praktijk	8 - 9
T2:	Samenwerking en ondersteuning	10 - 11
T3:	Professionalisering	12 - 13
T4:	Impact op leerlingen en leraren	14 - 15
T5:	Attitudes en opvattingen	16 - 17
T6:	Verankering inclusief onderwijs in geïntegreerde leerlingenbegeleiding	18

Deel 3: Factsheets per onderzoek

S1:	Metareview over thema's gerelateerd aan inclusief onderwijs	20 - 21
S2:	Dynamieken achter de implementatie van het M-decreet: Een casestudieonderzoek	22 - 23
S3:	Attitudes van leerlingen, leraren en begeleiders, en ouders tegenover leerlingen met een specifieke onderwijsbehoefte: Een vignettenstudie	24 - 25
S4:	Hefbomen voor de realisatie van een meer inclusief onderwijssysteem: Schoolleiderschap en professionaliseringsinitiatieven	26 - 27
S5:	Percepties van schoolteamleden uit het gewoon onderwijs over de implementatie van het M-decreet, geïntegreerde leerlingenbegeleiding en inclusief onderwijs	28 - 29
S6:	Samen op weg naar meer inclusief onderwijs: Coöperatieve vormen van lerarenondersteuning als hefboom voor het verhogen van de doelmatigheidsbeleving van leraren	30
S7:	Percepties van schoolteamleden uit het buitengewoon onderwijs over het M-decreet en inclusie	31 - 32
S8:	Vergelijking van de percepties van schoolteamleden uit het gewoon en buitengewoon onderwijs over het M-decreet en inclusief onderwijs	33 - 34
S9:	De tevredenheid van leerlingen en hun ouders over de ondersteuning geboden via het ondersteuningsmodel: Een casestudieonderzoek	35

SONO

STEUNPUNT
ONDERWIJS ONDERZOEK

Leeswijzer

L1:	Leeswijzer factsheets	2
	Lijst van gebruikte afkortingen	3
L2:	Implementatie van het M-decreet in Vlaamse scholen: praktijken en achterliggende processen en mechanismen: Overzicht en theoretische kaders	4 - 5
L3:	Overzicht thematische factsheets op basis van het spinnenwebmodel voor geïntegreerde leerlingenbegeleiding	6

In het kader van het Steunpunt Onderwijsonderzoek (SONO), dat door de Vlaamse Regering erkend is als steunpunt voor beleidsrelevant onderzoek voor de periode van 2016-2020, ontwikkelden we factsheets waarin we de belangrijkste bevindingen uit diverse studies naar de implementatie van het M-decreet en inclusief onderwijs in Vlaanderen bundelen.

Een **eerste reeks factsheets** is gebaseerd op de uitgebreide onderzoeksrapporten waarin de achtergrond, het opzet en de resultaten van de verschillende studies gedetailleerd beschreven worden. Ze zijn in deze bundel opgenomen als bijlage (zie factsheet S1 tot en met S9).

- S1 Metareview over thema's gerelateerd aan inclusief onderwijs
- S2 Dynamieken achter de implementatie van het M-decreet: Een casestudieonderzoek
- S3 Attitudes van leerlingen, leraren en begeleiders, en ouders tegenover leerlingen met een specifieke onderwijsbehoefte: Een vignettenstudie
- S4 Hefbomen voor de realisatie van een meer inclusief onderwijssysteem: Schoolleiderschap en professionaliseringsinitiatieven
- S5 Percepties van schoolteamleden uit het gewoon onderwijs over de implementatie van het M-decreet, geïntegreerde leerlingenbegeleiding en inclusief onderwijs
- S6 Samen op weg naar meer inclusief onderwijs: Coöperatieve vormen van lerarenondersteuning als hefboom voor het verhogen van de doelmatigheidsbeleving van leraren
- S7 Percepties van schoolteamleden uit het buitengewoon onderwijs over het M-decreet en inclusie
- S8 Vergelijking van de percepties van schoolteamleden uit het gewoon en buitengewoon onderwijs over het M-decreet en inclusief onderwijs
- S9 De tevredenheid van leerlingen en hun ouders over de ondersteuning geboden via het ondersteuningsmodel: Een casestudieonderzoek

Indien u meer informatie wenst over een bepaalde studie, nodigen wij u uit om dit rapport te lezen. De verwijzingen naar de rapporten zijn onderaan terug te vinden op de factsheets. De onderzoeksrapporten zijn beschikbaar op de website van het Steunpunt SONO (<http://steunpuntsono.be/publicaties/>).

Een **tweede reeks factsheets** betreft thematische factsheets (zie factsheet T1 tot T6). Deze bundelen per thema de belangrijkste inzichten over studies heen. We onderscheiden 5 inhoudelijke thema's: (1) schoolbeleid en -praktijk, (2) samenwerking en ondersteuning, (3) professionalisering, (4) impact op leerlingen en leraren, en (5) attitudes en opvattingen. Aansluitend hierbij formuleren we per thema concrete aanbevelingen voor beleid en praktijk, die we ophangen aan de pijlers van geïntegreerde leerlingenbegeleiding. Daarnaast onderscheiden we ook nog een zesde, overkoepelend thema, waarin we het belang toelichten van de samenhang tussen de implementatiefasen met betrekking tot het M-decreet en het belang van het inzetten op de pijlers van geïntegreerde leerlingenbegeleiding. In de thematische factsheets zijn verwijzingen naar de concrete studies (S1, S2, enz.) opgenomen via superscript.

Vooraleer de factsheets door te nemen, raden we aan om de achtergrondinformatie over het onderzoek dat we uitgevoerd hebben door te nemen. Factsheet L2 geeft een overzicht van het algemene onderzoeksopzet, de bevroegde actoren en de context en gehanteerde theoretische kaders bij de diverse studies. Factsheet L3 geeft het spinnenwebmodel van geïntegreerde leerlingenbegeleiding weer en toont hoe de verschillende thematische factsheets hierin kunnen worden gesitueerd. Op de achterzijde van deze leeswijzer vindt u nog een lijst met afkortingen die we gebruiken in de factsheets.

We wensen u veel leesplezier

Promotoren: Prof. dr. Elke Struyf en Prof. dr. Karine Verschueren

Wetenschappelijk medewerkers:

Aster Van Mieghem, Leen Swinnen,
Stefanie Adriaensens,
Liesbeth Bogaert en Kathleen Bodvin

Lijst van afkortingen

BaO	(Gewoon) basisonderwijs
BuBaO	Buitengewoon Basisonderwijs
BuO	Buitengewoon onderwijs
BuSO	Buitengewoon Secundair Onderwijs
CLB	Centrum voor Leerlingenbegeleiding
Dir	Directie(leden)
Externe begeleiders	(Pre)waarborgbegeleiders, GON-begeleiders, ION-begeleiders, CLB-medewerkers, of PBD-medewerkers
GeO	Gewoon onderwijs
IAC	Individueel aangepast curriculum
Interne begeleiders	Leden van het zorgteam en de cel leerlingenbegeleiding (leerlingenbegeleiders en zorgcoördinatoren)
Ler	Leraren
Lln	Leerlingen
LlnBeg	Leerlingenbegeleiders/Leerlingenbegeleiding
OM	Ondersteuningsmodel
Ond	Ondersteuners
ONW	Ondersteuningsnetwerk
Par	Paramedici (bv. kinesist, logopedist...)
PBD	Pedagogische Begeleidingsdienst
SO	(Gewoon) secundair onderwijs
SOB	Specifieke onderwijsbehoeften
ZoCo	Zorgcoördinatoren
ZV	Zorgverantwoordelijken (verzamelterm voor leerlingenbegeleiders + zorgcoördinatoren)

Implementatie van het M-decreet in Vlaamse scholen: praktijken en achterliggende processen en mechanismen

Overzicht en theoretische kaders

Dit onderzoeksproject

DOEL:

Het M-decreet wil meer leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften (SOB) een plaats bieden in het gewoon onderwijs (GeO) en stuurt aan op de realisatie van een meer inclusief onderwijssysteem. Daarvoor wordt samengewerkt met het buitengewoon onderwijs (BuO), om te voorzien in ondersteuning voor deze leerlingen en hun leraren. Doel van dit onderzoek is inzicht te krijgen in de manier waarop het M-decreet in de praktijk geïmplementeerd wordt en hoe de geboden ondersteuning ervaren wordt.

DATAVERZAMELING:

- *Systematische review* van overzichtsartikels over inclusief onderwijs (januari 2017)
- *Casestudies* over:
 - o Dynamieken achter de implementatie van het M-decreet in het GeO (najaar 2017)
 - o Tevredenheid over de ondersteuning via het ondersteuningsmodel (voorjaar 2019)
- *Survey* met open en gesloten vragen over percepties t.a.v. het M-decreet en visie op inclusief onderwijs (voorjaar 2018) in:
 - o Gewoon onderwijs
 - o Buitengewoon onderwijs

Bevraagde actoren

Directieleden

Leerlingen

Leerlingenbegeleiders /
zorgcoördinatoren

Ondersteuners,
CLB-medewerkers

Ouders

Leraren

Context

a) Vlaamse context

2009

België ratificeerde het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap en engageert zich om inclusief onderwijs te realiseren

2014

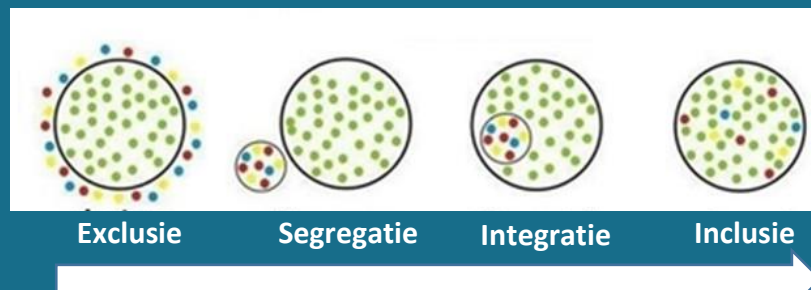
Het M-decreet werd uitgerold in Vlaanderen om segregatie in het huidige leerplichtonderwijs tegen te gaan

2019

De Vlaamse Regering wil het M-decreet vervangen door een nieuw begeleidingsdecreet

b) Inclusief onderwijs

= engagement om meer leerlingen met SOB op te nemen in het reguliere onderwijs door het verbeteren en het aanpassen van (klas)praktijken aan de individuele noden van deze leerlingen

c) Ondersteuningsmodel

Het ondersteuningsmodel regelt de ondersteuning voor leerlingen met SOB met een gemotiveerd verslag of verslag die schoollopen in het GeO. Deze ondersteuning gebeurt ofwel vanuit een school BuO ofwel door ondersteuners verbonden aan een *ondersteuningsnetwerk (ONW)*, afhankelijk van het type onderwijsbehoefte van de leerling.

Ondersteuning vanuit BuO:

- Type 2
- Type 4
- Type 6
- Type 7

Ondersteuning vanuit ONW:

- Type Basisaanbod
- Type 3
- Type 9

Voorstelling ondersteuningsmodel

d) Zorgcontinuüm

Het **zorgcontinuüm (ZC)** omvat verschillende fasen die verwijzen naar de ernst van de zorgbehoefte en hieraan gerelateerde ondersteuningsnood van een leerling met SOB. Iedere school dient de organisatie van ondersteuning volgens het ZC in te bedden in het geïntegreerd beleid op leerlingenbegeleiding.

Fasen van het zorgcontinuüm:

- **Fase 0: Brede basiszorg:** hierbinnen worden maatregelen genomen die alle leerlingen ten goede komen
- **Fase 1: Verhoogde zorg:** wanneer de basiszorg onvoldoende blijkt, neemt de school extra maatregelen om een leerling met extra zorgnood te ondersteunen (via remediërende, differentiërende, compenserende en dispenserende maatregelen)
- **Fase 2: Uitbreiding van zorg:** CLB wordt betrokken en onderzocht wat leerlingen, leraren en ouders kunnen doen en wat ze nodig hebben. Eventueel wordt daarna een (gemotiveerd) verslag opgesteld waarmee de leerling extra ondersteuning kan krijgen vanuit het ondersteuningsnetwerk of het BuO
- **Fase 3: Individueel Aangepast Curriculum (IAC):** de maatregelen zijn onvoldoende of disproportioneel, CLB stelt verslag op dat toegang geeft tot IAC in het GeO of tot het BuO

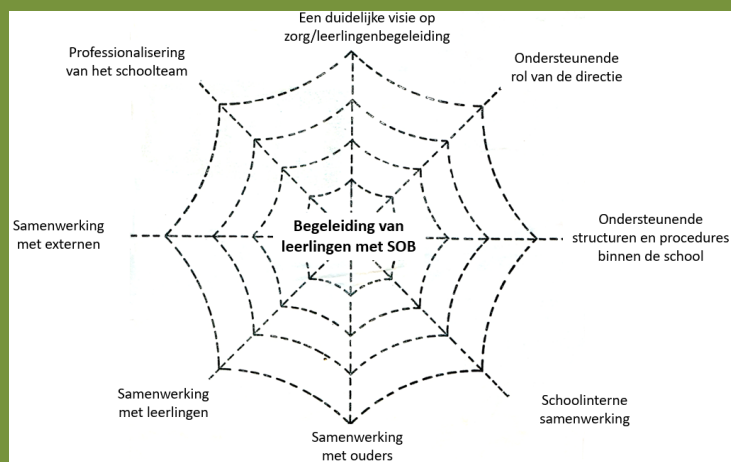

Theoretische kaders

a) Geïntegreerd beleid op leerlingenbegeleiding

Alle leraren zijn betrokken in de begeleiding van leerlingen met SOB en integreren deze begeleiding in hun pedagogische aanpak.

Geïntegreerde leerlingenbegeleiding wordt getypeerd door een 'whole-school approach' waarbij de begeleiding die leraren bieden, dient ingebed te zijn in de schoolwerking. Hierbij staan 8 pijlers centraal, zoals weergegeven in het spinnenwebmodel.

b) Implementatiefasen en implementatiedrivers

EXPLORATIE FASE

Onze school weet dat het M-decreet is ingevoerd, maar dit heeft voorlopig nog **geen gevolgen** voor de werking op school. Er wordt momenteel **onderzocht** wat de invoering ervan concreet kan betekenen voor het zorgbeleid op onze school.

INSTALLATIE FASE

Onze school treft **voorbereidingen** om tegemoet te komen aan het M-decreet. Deze voorbereidingen zijn in ontwikkeling of werden recent afgerond. Er werden bijvoorbeeld voorstellen geformuleerd om procedures aan te passen of om personeel anders in te zetten, of er werden extra middelen vrijgemaakt en professionaliseringsmogelijkheden opgezet. Alles wordt in gereedheid gebracht zodat volgens deze nieuwe principes gewerkt kan worden.

INITIËLE IMPLEMENTATIE

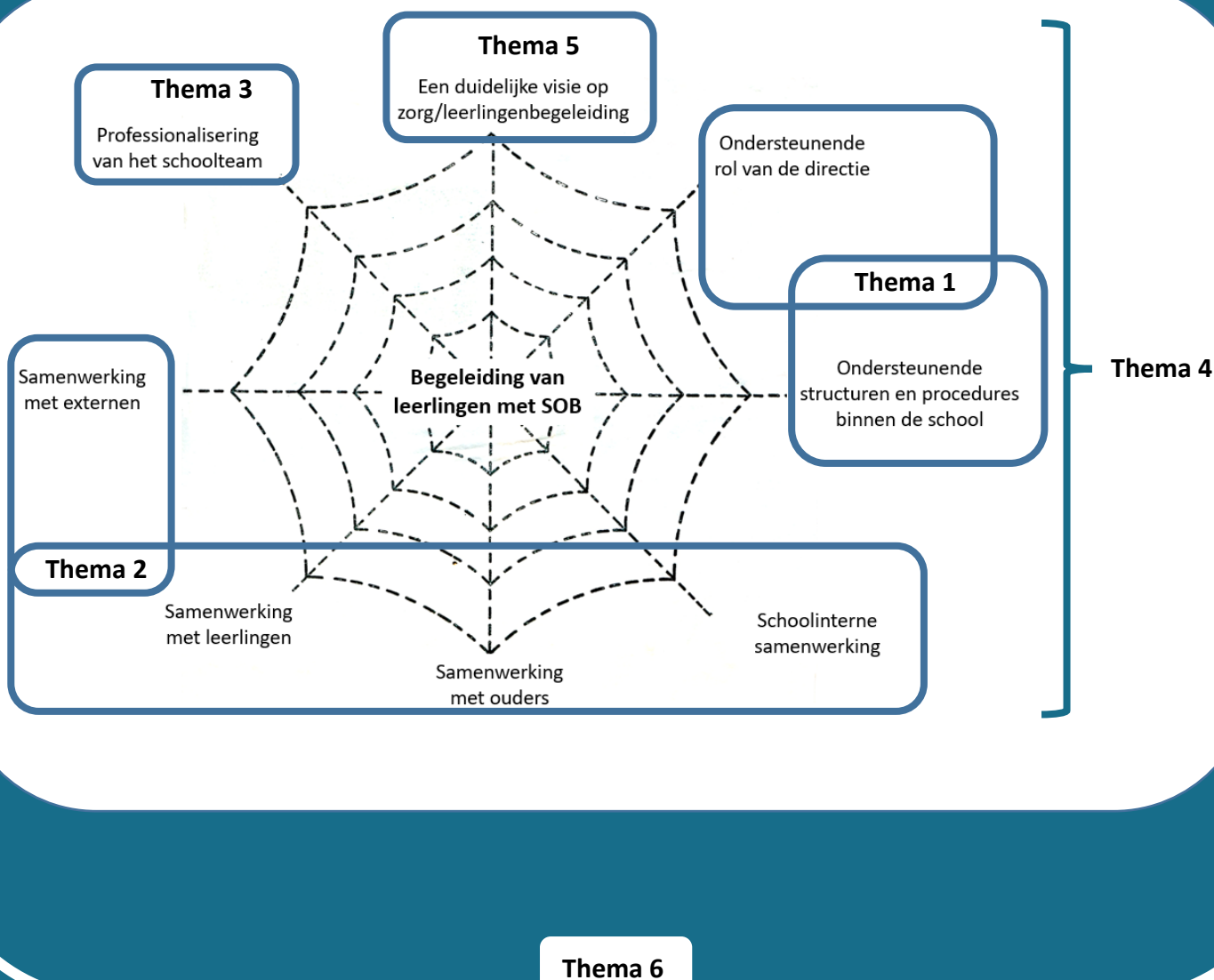
Onze school werkt (sinds de invoering van het M-decreet) volgens **andere, vernieuwde principes**. (De meeste) zorgvragen worden benaderd vanuit deze vernieuwde principes. Alles is nog nieuw en onze school zoekt zijn weg. Bijvoorbeeld de eerste geprofessionaliseerde leraren of ondersteuners zijn aan de slag gegaan en nieuwe procedures worden uitgetest.

VOLLEDIGE IMPLEMENTATIE

De nieuwe richtlijnen van het M-decreet zijn **grondig geïntegreerd** in ons schoolbeleid en sturen momenteel ons dagelijkse handelen. Er zijn **duidelijke procedures en afspraken** op vlak van zorg die in het verlengde liggen van de uitgangspunten van het M-decreet en ook het schoolteam is sterk geprofessionaliseerd op vlak van zorg zoals uitgeschreven in het M-decreet.

De **implementatiefasen** verwijzen naar de mate waarin het M-decreet geïmplementeerd is in de praktijk. Er kunnen 4 implementatiefasen onderscheiden worden (geïnspireerd op Fixsen et al., 2013). Wanneer het M-decreet volledig geïmplementeerd is op een school, zijn er bijvoorbeeld duidelijke afspraken en procedures op vlak van zorg en leerlingenbegeleiding die overeenstemmen met de doelstellingen van het M-decreet.

Implementatiedrivers zijn factoren die de implementatie bevorderen, bv. richtinggevend leiderschap of gerichte professionalisering.

Thema 1: Schoolbeleid en onderwijspraktijken die inclusief onderwijs faciliteren

Thema 2: Samenwerking en ondersteuning in functie van inclusief onderwijs

Thema 3: Professionalisering van leraren in functie van inclusief onderwijs

Thema 4: Impact van inclusief onderwijs op leerlingen, leraren, en de onderwijskwaliteit

Thema 5: Attitudes en opvattingen tegenover het M-decreet en inclusief onderwijs

Thema 6: Verankering inclusief onderwijs in geïntegreerde leerlingenbegeleiding

Thematische factsheets + beleidsaanbevelingen

T1:	Schoolbeleid en -praktijk	8 – 9
T2:	Samenwerking en ondersteuning	10 – 11
T3:	Professionalisering	12 – 13
T4:	Impact op leerlingen en leraren	14 – 15
T5:	Attitudes en opvattingen	16 – 17
T6:	Verankering inclusief onderwijs in geïntegreerde leerlingenbegeleiding	18

SCHOOLBELEID DAT FACILITEREND IS VOOR INCLUSIEF ONDERWIJS

Uit vergelijkende analyses op Vlaamse scholen blijkt^{S4}:

Op scholen waar directieleden

- (1) sterk educatief richting geven ten gunste van de realisatie van inclusief onderwijs,
- (2) constructieve gesprekken voeren met leden van het schoolteam over deze evolutie, en
- (3) smart tools selecteren en ontwikkelen om de realisatie ervan te ondersteunen,

werd meer bereidheid bij schoolteamleden waargenomen om leerlingen met SOB op te nemen in de school.

Concreet toont casestudieonderzoek in Vlaanderen^{S2}:

Met betrekking tot het **inschrijvingsbeleid** tegenover leerlingen met SOB in BaO en SO:

- de directie is bij inschrijving meestal een centrale figuur die doorgaans goed op de hoogte is van het recht op inschrijving
- er worden gelijkaardige procedures gevolgd: eerst overleg met ouders, in BaO vervolgens vaak ook overleg met klasleraar en in SO ook met leerling zelf

→ TOCH: voelen leraren zich weinig betrokken bij inschrijvingsbeleid, directieleden gebruiken soms ontradingsstrategieën

Met betrekking tot het nemen van beslissingen over **redelijke aanpassingen** voor leerlingen met SOB:

- BaO: klasleraar = spilfiguur, vaker informeel overleg, met zorgteam en directie, CLB wordt minder betrokken dan in SO
- SO: meer formeel overleg: directeur, leraar, interne begeleiders en CLB beslissen samen over redelijke aanpassingen

Bij een **Individueel Aangepast Curriculum (IAC)** BaO en SO:

Voorwaarden voor
aanvatten en
voortzetten IAC:

- (1) leerling dient vorderingen te blijven maken,
- (2) welzijn van de leerling staat cruciaal,
- (3) positieve werkhouding van de leerling is essentieel,
- (4) alle betrokkenen zijn op de hoogte van de dispensatie van de inhoud en implicaties

ONDERWIJSPRAKTIJKEN DIE FACILITEREND ZIJN VOOR INCLUSIEF ONDERWIJS

Internationale literatuur leert ons dat volgende praktijken faciliterend zijn^{S1}:

Ondersteuning van leerlingen met SOB
via versterken van leraren op de klasvloer

Ondersteuning van leerlingen met SOB
via inzet van medeleerlingen

Co-teaching

- Belang van professionalisering leraren als co-teachers
- Belang van tijd voor: co-planning, co-instructie, co-assessment, en co-reflectie
- Voordelen voor leerlingen met en zonder SOB

Onderwijsassistenten

- Specifieke onderwijsdiensten in een reguliere klas
- Belang van duidelijke rolverdeling

- Medeleerlingen ondersteunen elkaar
- Peer-tutoring en peer-gemedieerde interventies zorgen voor:
 - ontwikkelen van positieve sociale relaties
 - oefenen van sociale vaardigheden
 - gewenste gedragsveranderingen in korte tijd

In Vlaanderen vinden we volgende praktijken terug^{S2}:

Ondersteuning via interne begeleiders
= leden van het zorgteam/cel LlnBeg

- BaO en SO: focus op vraaggestuurde ondersteuning in het zoeken naar concrete oplossingen voor gestelde problemen
- BaO: ondersteuning in de klas
- SO: ondersteuning in en buiten de klas

Ondersteuning via externe begeleiders
= ondersteuners vanuit het ondersteuningsmodel

- BaO: voornamelijk focus op de ondersteuning van leraar via ondersteuning van de leerling
- SO: voornamelijk focus op ondersteuning van de leraar

Aanbevelingen

Maak tijd om constructief in gesprek te gaan met het schoolteam over aspecten die gerelateerd zijn aan de implementatie van een meer inclusieve school, zeker wanneer er weerstand ervaren wordt. Leraren die zich niet competent voelen om tegemoet te komen aan de specifieke onderwijsbehoeften van bepaalde leerlingen, kunnen immers weerstand vertonen. Om bekommernissen in kaart te brengen kunnen directies en vakgroepleden hierover constructief in gesprek gaan met collega's. Geef de leraar ruimte om te ventileren en denk samen na over oplossingen. Hanteer dus een oplossingsgerichte (in plaats van probleemgerichte) aanpak. Deze gesprekken kunnen zowel informeel als formeel plaatsvinden. (Directieleden, zorgcoördinatoren/leerlingenbegeleiders)

Integreer ondersteunende structuren en procedures in de school die helpen bij het realiseren van een meer inclusief onderwijssysteem. Ondersteunende structuren en procedures, ook *smart tools* genaamd, die helpen bij de implementatie van inclusief onderwijs, kunnen bijvoorbeeld zijn: een intakevragenlijst, een leerlingvolgsysteem of handelingsprotocollen. Als essentieel onderdeel van een geïntegreerd beleid op leerlingenbegeleiding fungeren deze ondersteunende structuren en procedures als houvast voor leden van het schoolteam. Zoek, ontwikkel en integreer als directielid dan ook structuren en procedures die kunnen helpen bij de implementatie van een meer inclusief onderwijssysteem. Daarnaast kan bijvoorbeeld ook een inspiratiegids beschikbaar gesteld worden voor scholen voor gewoon onderwijs met daarin mogelijke vormen van ondersteuning per aard van de leerlingenproblematiek (bv. via de onderwijskoepels/PBD/CLB/ONW). (Directieleden, onderwijskoepels, PBD, CLB, aanbieders van ondersteuning (ONW + BuO))

Moedig het uitwisselen van goede praktijken en 'smart tools', ontwikkeld ten voordele van de realisatie van meer inclusieve scholen, aan. Het faciliteren van het uitwisselen van succesvol geïmplementeerde *smart tools* onder scholen kan immers de implementatie van een meer inclusief onderwijssysteem bevorderen. We denken hierbij bijvoorbeeld aan minstens een uitwisseling tussen scholen van eenzelfde scholengemeenschap, maar ook lerende netwerken of een onlineplatform zoals het brede platform KlasCement zou hiervoor kunnen ingezet worden. Daarnaast kan de door Klasse ontwikkelde tool 'Klasdate', waarbij leraren zich inschrijven om op bezoek te gaan bij een onbekende klas, hierbij inspireren. Het opzetten van een gelijkaardig initiatief, gericht op directieleden en het uitwisselen van *smart tools* of succesvol geïnstalleerde structuren en procedures, zou zinvol kunnen zijn. (Directieleden, scholengemeenschappen, onderwijskoepels)

Behoud als overheid het recht op inschrijven van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften en informeer ouders, leerlingen en schoolteams hierover. De mogelijkheid tot het instromen van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften is een voorwaarde om meer inclusief onderwijs in de praktijk te realiseren en op dit vlak succeservaringen te kunnen opdoen. Daarnaast dient er ook aandacht te zijn voor het informeren van ouders en leerlingen over het recht op inschrijven, wat bijvoorbeeld kan via een CLB-medewerker/ondersteuner. Indien toch uitsluiting voorkomt kunnen ouders en leerlingen zich wenden tot het Kinderrechtencommissariaat. Ook dienen directeurs schoolteams van deze regelgeving op de hoogte te brengen, zodat zij zich conformeren naar deze wetgeving. Wanneer leerlingen met meer diverse en complexe specifieke onderwijsbehoeften in de school instromen zal ongetwijfeld het schoolbeleid en de -praktijk herzien moeten worden. Hou daarbij voor ogen dat het realiseren van inclusief onderwijs een voortdurend proces is. (Overheid, directieleden, CLB-medewerkers, ondersteuners)

Blijf inzetten op ondersteuning van leraren die lesgeven aan leerlingen met diverse en complexe specifieke onderwijsbehoeften. Het ondersteunen van leraren op de klasvloer blijkt bevorderlijk voor het realiseren van inclusief onderwijs. Dit kan door rechtstreeks de leraar te ondersteunen in het lesgeven (bv. via co-teaching) aan de leerling met specifieke onderwijsbehoeften, maar ook door de leerling met specifieke onderwijsbehoeften te ondersteunen en zo indirect ook de leraar. Het versterken van de leraar kan via leer- en reflectiegesprekken tussen leraar en ondersteuner. In lijn met 'Thema 3: Professionalisering van leraren in functie van inclusief onderwijs' is het van belang dat hier succeservaringen gecreëerd worden, opdat de bereidheid vergroot om leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften te laten instromen en bijgevolg te laten participeren aan het schoolleven. (Directieleden, ondersteuners, onderwijskoepels, overheid)

Thema 2: Samenwerking en ondersteuning in functie van inclusief onderwijs

Uit casestudieonderzoek* blijkt dat volgende factoren gerelateerd zijn aan de tevredenheid en ontevredenheid over de geboden ondersteuning via het ondersteuningsmodel^{S9}:

Factoren die gerelateerd zijn aan **tevredenheid**:

- Profiel en ingesteldheid ondersteuner: betrokken, flexibele en proactieve houding + nodige ervaring en opleiding
- Invulling van ondersteuningsmomenten (inhoud en vorm) is afgestemd op de noden van de leerling (individueel contact met ondersteuner mogelijk indien leerling hier nood aan heeft)
- Goede samenwerking tussen school GeO en ondersteuner: betrokkenheid van diverse partijen + open houding van leraar GeO en inclusiegericht schoolbeleid

Factoren die gerelateerd zijn aan **ontevredenheid**:

- Gebrek aan uren ondersteuning + gebrek aan leraargerichte ondersteuning + gebrek aan structurele overlegtijd tussen ondersteuner en leraar GeO
- School GeO staat niet open voor ondersteuning en/of idee van inclusief onderwijs
- Onduidelijkheid over takenpakket ondersteuners: leraren weten niet goed wat te verwachten
- Onvoldoende samenwerking tussen ouders en ondersteuner: onvoldoende betrokkenheid van ouders en/of gebrek aan communicatie van ondersteuner naar ouders
- Bij leerlingen: negatieve of gemengde gevoelens zoals schaamte door het gevoel 'anders' te zijn

Uit casestudieonderzoek* blijkt dat ondersteuning als volgt wordt vormgegeven en ingevuld^{S9}:

Leerlinggerichte ondersteuning:

- **Op de klasvloer:**
 - studiebegeleiding
 - vakinhoudelijke begeleiding (afhankelijk van achtergrond ondersteuner)
- **Buiten de klas**, omwille van: nood aan rustige omgeving/weerstand leraar GeO
 - studiebegeleiding
 - socio-emotionele begeleiding
 - inspanningen om klasgenoten te betrekken

Leraargerichte ondersteuning:

- Een goed uitgebouwde leraargerichte ondersteuning hangt samen met een goede samenwerking. Factoren die een goede samenwerking faciliteren zijn:
- een open houding en visie van individuele leraar en school GeO: open staan voor ondersteuning
 - wekelijkse overlegmomenten tussen leraar en ondersteuner
 - ondersteuner is beschikbaar voor vragen
 - informatie-uitwisseling over de begeleiding van de leerling
 - inhoudelijke samenwerking (vb. aanpassen van lesmateriaal)

→ Sterkte ondersteuningsmodel = FLEXIBILITEIT (doel, inhoud, vorm, omvang)

Uit casestudieonderzoek in het GeO blijkt dat er bijkomende ondersteuningsnoden zijn^{S2}:

Ondersteuning wordt als ontoereikend ervaren qua omvang → meer ondersteuning gewenst voor fase 0 en 1 van het zorgcontinuüm

In BaO en SO hebben leraren nood aan:

- inspiratie van externen (vb. via collega's uit BuO of experts)
- meer ondersteuning in de school zelf (vb. co-teaching)

In SO hebben leraren ook nog nood aan:

- intensieve en langdurige professionalisering (bv. over differentiëren, omgaan met gedragsproblemen, co-teaching)
- inbouwen van structureel overleg

* Een oververtegenwoordiging van type 4 en type 6 heeft mogelijk een invloed gehad op de resultaten. We beogen echter niet om de resultaten te veralgemenen maar om ervaringen te beschrijven in de diepte.

Aanbevelingen

Bouw structurele overlegtijd in voor leraren en ondersteuners. Structurele overlegtijd tussen leraren en ondersteuners kan ervoor zorgen dat het volledige schoolteam meer vertrouwd raakt met de ondersteuning en dat leraren en ondersteuners een vertrouwensband opbouwen. Dergelijke vertrouwensband kan de samenwerking tussen leraar en ondersteuner gunstig beïnvloeden en ook zorgen voor een bredere invulling van de leraargerichte ondersteuning. Tijdens deze structurele overlegtijd kan er ook aandacht uitgaan naar de taakverdeling tussen zorgleraren/-coördinatoren/leerlingenbegeleiders en ondersteuners (bv. In welke mate is het nodig dat de ondersteuner studiebegeleiding biedt aan de leerling of kan dit door de school opgenomen worden?). (Directieleden, aanbieders van ondersteuning (ONW + BuO), leraren)

Zorg voor verduidelijking van het takenpakket van de ondersteuner. Onduidelijkheid rond het precieze takenpakket van de ondersteuner draagt bij tot ontevredenheid bij enkele leraren en ondersteuners. Verduidelijking van de precieze functieomschrijving en het takenpakket van ondersteuners door de ONW's en het beleid is aangewezen. Ondersteuners moeten complementair werken aan wat leraren en zorgcoördinatoren/leerlingenbegeleiders kunnen opnemen. Daarnaast dienen ONW's bij het toewijzen van een ondersteuner aan een school rekening te houden met de afstemming tussen de competenties van de ondersteuner enerzijds en de noden van de school en de leerling anderzijds. (Overheid, aanbieders van ondersteuning (ONW + BuO), directieleden)

Consulteer regelmatig de ouders van leerlingen met ondersteuningsnoden en werk met de ouders en leerlingen zelf samen om te achterhalen welke vorm en inhoud van ondersteuning het meest aangewezen is. Wanneer de vorm en inhoud van de ondersteuning zijn afgestemd op de noden van de leerling blijken ouders, leerlingen, ondersteuners én leraren meer tevreden te zijn. Daarom is het belangrijk dat leraren en ondersteuners achterhalen welke verwachtingen leerlingen en hun ouders juist hebben ten aanzien van de ondersteuning. Vervolgens moet ook over het verloop regelmatig teruggekoppeld worden naar de ouders en moet worden geëvalueerd of er nog steeds afstemming is tussen de noden van de leerling en de geboden ondersteuning. (CLB-medewerker, zorgcoördinatoren/leerlingenbegeleiders, leraren, ondersteuners)

Houd rekening met de wensen van de individuele leerling wat de vormgeving van de ondersteuning betreft. Leerlingen moeten voldoende gehoord worden in hun voorkeur betreffende de vorm van de ondersteuning. Sommige leerlingen geven aan nood te hebben aan individuele ondersteuning buiten de klas (bv. meer rust, ondersteuner als vertrouwenspersoon), terwijl andere leerlingen zich door de ondersteuning net 'anders' voelen dan hun klasgenoten (bv. schaamte). Het is bijgevolg belangrijk dat ondersteuners rekening houden met de noden en behoeften van de individuele leerling. (Ondersteuners, leraren)

Blij inzetten op het creëren van mogelijkheden voor aanbieders van ondersteuning om samen te werken en expertise te delen. Aangezien er grote verschillen zijn tussen ondersteuningstrajecten vanuit verschillende ondersteuningsnetwerken, is het aangewezen om ondersteuningsnetwerken de mogelijkheid te bieden om samen te werken en expertise te delen, zodat ze van elkaar kunnen leren. Daarbovenop dient blijvend ingezet te worden op het uitwisselen van expertise tussen de twee sporen binnen het ondersteuningsmodel (de ondersteuning die wordt aangeboden vanuit het ONW en de ondersteuning vanuit het BuO). (Overheid, aanbieders van ondersteuning (ONW + BuO))

Zorg voor voldoende middelen voor het ondersteuningsmodel en ondersteun de betrokken actoren om de organisatie van de bestaande middelen zo efficiënt mogelijk te laten verlopen. Sommige ouders en leraren wijzen op een tekort aan uren ondersteuning per leerling om tegemoet te kunnen komen aan de specifieke noden en behoeften. Hiermee samenhangend vinden sommige ondersteuners en leraren dat ondersteuners te weinig fysiek aanwezig zijn op de scholen voor gewoon onderwijs, omdat ze ondersteuning bieden aan leerlingen op meerdere scholen. Als ondersteuners vaker aanwezig zijn op de scholen voor gewoon onderwijs, dan kan dit voor leraren de drempel verlagen om vragen te stellen aan de ondersteuner en hun houding ten opzichte van ondersteuning positief beïnvloeden. Zowel leraren als ondersteuners wijzen ook op een tekort aan tijd om grondig te overleggen en af te stemmen over de ondersteuning. (Overheid, aanbieders van ondersteuning (ONW + BuO))

Blijf ook inzetten op het uitbouwen van een inclusief beleid op leerlingenbegeleiding. Dit inclusief beleid moet voldoende ondersteuning voorzien voor alle leerlingen, inclusief leerlingen met zorg in fase 1 van het zorgcontinuüm. Directieleden bouwen dit inclusief beleid op leerlingenbegeleiding uit in samenspraak met de leraren, de zorgcoördinatoren/leerlingenbegeleiders van de school zelf en externe partners in leerlingenbegeleiding zoals het CLB en de pedagogische begeleidingsdiensten. Moedig hierbij samenwerking tussen klasleraren en zorgcoördinatoren/leerlingenbegeleiders aan en zorg ervoor dat de zorgcoördinatoren/leerlingenbegeleiders voldoende beschikbaar en aanspreekbaar zijn zodat klasleraren hier laagdrempelig beroep op kunnen doen. Geef zorgcoördinatoren en leerlingenbegeleiders ook de mogelijkheid om klasleraren te ondersteunen door middel van co-teaching. (Directieleden, zorgcoördinatoren/leerlingenbegeleiders, PBD, CLB, onderwijskoepels)

Directieleden kunnen de mogelijkheid voorzien aan klasleraren om inspiratie op te doen in andere contexten. Laat leraren bijvoorbeeld elkaar observeren met het oog op leren van elkaar wat betreft het lesgeven aan leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften. Ook het uitnodigen van personeel uit het buitengewoon onderwijs of van ervaringsdeskundigen om ervaringen uit te wisselen kan een bron van inspiratie zijn om inclusief onderwijs vorm te geven. Leraren kunnen ook veel leren van anderen die hen komen observeren en voorzien van feedback in hun authentieke klassetting. Het doen van observaties of het uitwisselen van ideeën met ervaringsdeskundigen kan ervoor zorgen dat leraren inspiratie opdoen en een positieve ervaring met inclusief onderwijs beleven. Dit kan de doelmatigheid verhogen waardoor leraren zich competentier zullen voelen om mee te werken aan een inclusief onderwijssysteem. (Directieleden, leraren)

Internationale literatuur leert ons^{S1}:

Het competentiegevoel van leraren tegenover de implementatie van inclusief onderwijs is laag

belang van **professionaliseringsinitiatieven**

Professionaliseringsinitiatieven zijn het meest effectief wanneer:

- ✓ **rechtstreeks contact** met leerlingen met diverse SOB wordt georganiseerd (= field experiences)
- ✓ concreet ingezet wordt op hoe de leraar kan **inspelen op deze SOB** (geen algemene informatie over inclusief onderwijs of SOB)
- ✓ **terugkomdagen of follow up sessies** georganiseerd worden, waarop leraren:
 - *authentieke casussen* kunnen bespreken
 - *gerichte feedback* ontvangen over de eigen klaspraktijk

Bijgevolg is professionele ontwikkeling van leraren

- ✓ vertrekkend vanuit de context van de leraar én de specifieke leerlingen met SOB,
- ✓ gebaseerd op goede praktijkvoorbeelden,
- ✓ die gelegenheid inbouwt tot intervisie of bespreking van concrete casussen achteraf,
- ✓ en aldus leidt tot succesvolle ervaringen,

van vitaal belang voor de implementatie van inclusief onderwijs.

Uit vergelijkende analyses van Vlaamse scholen blijkt^{S2}:

(Positieve) ervaringen van leden van het schoolteam met leerlingen met SOB hebben **meer invloed op de bereidheid** van het schoolteam om deze leerlingen op te nemen in hun school, **dan kenmerken van professionaliseringsinitiatieven**

Op basis van bijkomende analyses, veronderstellen we dat **professionaliseringsinitiatieven wel een hefboom** kunnen zijn voor het creëren van bereidheid bij het schoolteam voor het opnemen van leerlingen met specifieke SOB.

Hiervoor:

- ➔ dienen professionaliseringsinitiatieven positieve ervaringen te creëren bij leraren via:
 - delen van succeservaringen (bv. een collega-leraar die een leerling die moeilijk gedrag in zijn/haar klas vertoont, terug succesvol bij de les brengt);
 - geven van positieve feedback (bv. de leerlingenbegeleider die aangeeft dat je het gedrag dat gesteld werd door de leerling in jouw klas goed hebt aangepakt); en
 - bespreekbaar maken van fysiologische en emotionele reacties (bv. de stress die je mogelijks ervaart wanneer je de leerling die moeilijk gedrag vertoont in jouw klas terug bij de les wil krijgen)
- ➔ zijn meerdere professionaliseringsinitiatieven nodig die zich richten op de verscheidenheid aan SOB

Aanbevelingen

Breng de ondersteuningsbehoeften van schoolteamleden met betrekking tot het lesgeven aan leerlingen met (diverse en complexe) specifieke onderwijsbehoeften in kaart. Het is belangrijk om een zicht te hebben op de ondersteuningsbehoeften die leraren ervaren tegenover deze leerlingen, aangezien professionele ontwikkeling het meest effectief blijkt wanneer er vertrokken wordt vanuit de specifieke context van de leraar en de leerlingen. Op deze manier zal maximaal kunnen ingezet worden op het creëren van succesvolle ervaringen met deze leerlingen, wat de realisatie van inclusief onderwijs ten goede komt. (Directieleden, leraren, aanbieders van professionaliseringsinitiatieven)

Zet als verstrekker van een professionaliseringsinitiatief in op het ontrafelen van wat werkt voor een bepaalde leerling met specifieke onderwijsbehoeften opdat de kans vergroot dat de betrokken leraar een positieve ervaring opdoet. Succeservaringen zijn één van de voornaamste bronnen waar leraren kracht uit putten om les te geven aan leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften en bijgevolg voor de realisatie van een meer inclusieve school. Succeservaringen met lesgeven aan leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften zorgen immers voor meer bereidheid bij leden van het schoolteam om ook in de toekomst deze leerlingen welkom te heten in hun school. Verstrekkers van professionaliseringsinitiatieven dienen dan ook in te zetten op het vergroten van succeservaringen, wat kan door in te spelen op de ondersteuningsbehoeften van leraren en rekening te houden met de authentieke werkplek van de leraar. Delen van succeservaringen (onder deelnemers), constructieve feedback geven en structureel inbouwen, en erkennen dat lesgeven aan leerlingen met diverse en complexe specifieke onderwijsbehoeften niet eenvoudig is, zijn belangrijk. Gehoor geven aan het feit dat lesgeven aan deze leerlingen uitdagend is en het soms zoeken is naar maatregelen die werken, geeft leraren de ruimte om moeilijkheden te bespreken en over hun eigen specifieke ondersteuningsbehoeften na te denken. (Aanbieders van professionaliseringsinitiatieven, directieleden)

Blijf middelen voor professionalisering doordacht inzetten. Blijf middelen voor professionalisering aan scholen geven opdat zij gericht kunnen inspelen op de geïdentificeerde ondersteuningsbehoeften van (leden van) het schoolteam. Opdat scholen doordacht met deze middelen omgaan, is het belangrijk dat schooldirecties een professionaliseringsbeleid uitwerken op de school dat zich richt op de geïdentificeerde ondersteuningsbehoeften, en ook zelf ondersteund worden in het uitwerken van zo'n beleid. Daarnaast is een divers aanbod aan professionaliseringsinitiatieven nodig die vertrekken vanuit de gesignaleerde ondersteuningsbehoeften van (leden van) het schoolteam opdat succeservaringen gecreëerd worden met leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften. Deze nascholingsorganisaties dienen gestimuleerd te worden om nascholingen in te richten waarbij vertrokken wordt vanuit de context van de leraar én de individuele leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften, gebaseerd op goede praktijkvoorbeelden, met gelegenheid tot intervisie of bespreking van concrete casussen achteraf, waarbij succeservaringen gedeeld worden onder deelnemers, positieve feedback gegeven wordt, en fysiologische en emotionele reacties bespreekbaar worden gemaakt. (Overheid, directieleden, aanbieders van professionaliseringsinitiatieven)

Thema 4: Impact van inclusief onderwijs op leerlingen, leraren, en onderwijskwaliteit

IMPACT VAN INCLUSIEF ONDERWIJS OP LEERLINGEN

volgens internationaal onderzoek^{S1}:

Sociale participatie

- ❖ Leerlingen staan open voor vriendschappen met medeleerlingen met SOB
 - Het opnemen van verzorgende rol door medeleerlingen kan het ontwikkelen van vriendschap in de weg staan
 - Mix tussen minderheid van leerlingen met SOB en meerderheid van leerlingen zonder SOB bevordert duurzame relaties en ontwikkelen van een positief zelfbeeld bij leerlingen met SOB
- ❖ Leerlingen met SOB hebben meer angst voor overgang van BaO naar SO, vooral omwille van:
 - zorgen over praktische ondersteuning
 - angst om gepest te worden

Academische participatie

- ❖ Over academische participatie wordt minder gerapporteerd door wetenschappers in internationaal onderzoek → Hierdoor minder generaliseerbare gegevens over effect inclusief onderwijs op academische participatie van leerlingen met SOB en medeleerlingen.
- ❖ WEL: aanwijzingen dat leerlingen met SOB betere academische en professionele vaardigheden ontwikkelen in een inclusieve secundaire onderwijssetting dan in het buitengewoon onderwijs.

volgens casestudieonderzoek in Vlaanderen^{S2}:

Focus ligt op het bereiken van academische doelen voor leerlingen met SOB

- ✓ Sociale doelen worden vermeld maar minder doelgericht en systematisch aangepakt
- ✓ Doelen worden over het algemeen bereikt volgens leraren, begeleiders en directieleden; directieleden zijn hierover wel positiever dan begeleiders en leraren
- ✓ Vooropgestelde doelen (voornamelijk academische) worden opgevolgd via toetsen, leerlingvolgsysteem en gesprekken met betrokkenen

IMPACT VAN INCLUSIEF ONDERWIJS OP LERAREN

volgens surveyonderzoek in Vlaanderen^{S6}:

Leraren rapporteren een lagere doelmatigheidsbeleving ten aanzien van:

- ❖ leerlingen met SOB tegenover leerlingen zonder SOB
- ❖ leerlingen met SOB en meerdere diagnoses tegenover leerlingen met één diagnose
- ❖ leerlingen met SOB zonder diagnose tegenover één diagnose
- ❖ leerlingen met socio-emotionele en/of gedragsstoornissen tegenover leerlingen met een leerstoornis

Ten aanzien van leerlingen met SOB:

- ❖ leraren SO rapporteren een hogere doelmatigheidsbeleving dan leraren BaO
- ❖ er wordt geen verschil gerapporteerd in doelmatigheidsbeleving tussen mannelijke en vrouwelijke leraren

Volgende vormen van ondersteuning verhogen de doelmatigheidsbeleving van leraren tegenover leerlingen met SOB:

Observatie en feedback	De leraar observeert de aanpak van een collega of vraagt een klasobservatie met feedback.
Supervisie / coaching	De leraar wordt gesuperviseerd of gecoacht door iemand met expertise (bv. een ondersteuner).
Co-teaching / teamteaching	Leraren werken samen op vlak van lesvoorbereiding, -uitvoering, en/of -evaluatie met gedeelde verantwoordelijkheid en gelijke status
Ondersteuning van deze leerling op de klasvloer	Een ondersteuner verstrekt (individuele) ondersteuning op de klasvloer, aanvullend op de ondersteuning van de leraar.
Ondersteuning van deze leerling buiten de klas	Een ondersteuner verstrekt (individuele) ondersteuning buiten de klas, aanvullend op de ondersteuning van de leraar.

volgens casestudieonderzoek in Vlaanderen^{S2}:

Gepercipieerde
impact van het
M-decreet op de
onderwijskwaliteit

- In BaO: de meeste respondenten geven aan dat de onderwijskwaliteit eerder gestegen is door een gewijzigde visie bij leraren van kijken naar 'wat heeft de leerling', naar 'wat heeft de leerling nodig'?
- In SO: de meeste respondenten geven aan dat de onderwijskwaliteit eerder gelijk is gebleven door inzet schoolteam en dat er weinig verandering is in leerlingeninstroom
- TOCH ervaart in iedere school 1 respondentengroep (directie, leraren of begeleiders) een daling van onderwijskwaliteit door:
 - onvoldoende ondersteuning en gebrek aan tijd voor implementatie (BaO +SO)
 - niet behalen van leerplandoelen (BaO)
 - meer diverse populatie, leerlingen met gedragsproblemen (SO)

Aanbevelingen

Werk binnen het schoolteam niet alleen doelgericht en systematisch aan de academische maar ook aan de sociale participatie van leerlingen met SOB. Laat hen enerzijds samenwerken met klasgenoten en bewaak hierin het opnemen van een zorgende rol door medeleerlingen. Het opnemen van een zorgende rol ten aanzien van een leerling met SOB vormt namelijk een barrière voor het creëren van vriendschappen tussen leerlingen met en leerlingen zonder SOB. Zet in op het verkrijgen van een gebalanceerde klassamenstelling bestaande uit een minderheid van leerlingen met SOB en een meerderheid van leerlingen zonder SOB. Uit internationaal onderzoek blijkt deze mix duurzame relaties tussen leerlingen en het zelfbeeld van leerlingen met SOB te bevorderen. Blijf bij deze ingrepen aandacht hebben voor het bereiken van sociale doelen bij leerlingen met SOB, naast academische doelen. (Leraren, directieleden)

Bewaak de doelmatigheidsbeleving van leraren ten aanzien van het lesgeven aan leerlingen met SOB. Monitor als beleidsverantwoordelijke binnen het schoolteam (bv. directielid of zorgcoördinator/leerlingenbegeleider) in eerste instantie de doelmatigheidsbeleving van leraren ten aanzien van het lesgeven aan leerlingen met SOB, dit kan onder meer door gebruik te maken van een gevalideerde vragenlijst (beschikbaar via de Toolbox 'Inclusief onderwijs mogelijk maken', zie www.steunpuntsono.be). Investeer daarnaast in volgende vormen van ondersteuning: observatie en feedback, supervisie en coaching, co-teaching/teamteaching, en ondersteuning van leerlingen op de klasvloer en buiten de klas. Survey-onderzoek in Vlaanderen toont immers aan dat deze vormen van ondersteuning de doelmatigheidsbeleving van leraren ten aanzien van leerlingen met SOB bevorderen. (Directieleden, zorgcoördinatoren/leerlingenbegeleiders)

Monitor de onderwijskwaliteit in het basis- en secundair onderwijs en de impact van inclusief onderwijs hierop. Hoewel zowel in het Vlaamse basis- als in het secundair onderwijs de meerderheid van de respondenten aangeeft dat de kwaliteit van het onderwijs niet daalt omwille van (eerder) geleverde inspanningen door het schoolteam, is het van belang om de onderwijskwaliteit en de impact van de realisatie van een meer inclusief onderwijssysteem hierop in kaart te brengen. Momenteel hebben we enkel zicht op percepties van schoolteamleden op de impact van inclusief onderwijs op de onderwijskwaliteit en missen we meer objectieve effectiviteitsmetingen (bijvoorbeeld via peilingstoetsen). (Overheid, koepels, onderwijsinspectie)

Thema 5: Attitudes ten aanzien van inclusief onderwijs en het M-decreet

Uit internationaal onderzoek met betrekking tot attitudes over inclusief onderwijs blijkt^{S1}:

De leraar

Positievare attitudes bij leraren:

- o met positieve ervaringen met inclusie
- o met kennis over inclusie
- o die deelnamen aan professionaliseringsinitiatieven
- o van het vrouwelijke geslacht
- o met minder onderwijservaring

Negatievare attitudes bij leraren:

- o die aangeven onvoldoende kennis te hebben om les te geven aan leerlingen met SOB en zich daardoor niet competent voelen
- o t.o.v. leerlingen met gedragsproblemen en/of mentale beperking dan t.o.v. leerlingen met fysieke beperking

De leerling

Positievare attitudes bij leerlingen:

- o met positieve ervaringen met inclusie
- o met kennis over inclusie
- o van het vrouwelijke geslacht
- o met een hogere leeftijd: hoe ouder hoe positiever (4-12j)

Negatievare attitudes bij leerlingen:

- o wanneer ze geen kennis hebben over beperkingen
- o t.o.v. leerlingen met gedragsproblemen en/of mentale beperking dan t.o.v. leerlingen met fysieke beperking

De ouders

Positievare attitudes bij ouders van leerlingen zonder SOB. Zij wijzen op voordelen van inclusie, zoals:

- o aanvaarden van verschillen
 - o ontwikkelen van empathie
- Deze positieve attitudes houden verband met:
- hogere SES
 - hoger opleidingsniveau
 - positieve ervaringen met inclusie

Ook ouders van leerlingen met SOB erkennen de voordelen van inclusief onderwijs MAAR zij zijn bezorgd over:

- de emotionele ontwikkeling van hun kind
- de beschikbare ondersteuning in het gewoon onderwijs
- het gebrek aan individuele instructie en begeleiding voor hun kind

Vlaams surveyonderzoek toont aan^{S5,S7}:

met betrekking tot attitudes ten aanzien van inclusief onderwijs:

- o Geen enkele respondentengroep (directieleden/ZoCo/InBeg/leraren) is voorstander van inclusie van leerlingen met zorg in fase 2 (uitbreiding van zorg) of fase 3 (IAC) in het GeO
- o Geen enkele groep leraren is voorstander van inclusie van leerlingen met zorg in fase 1 (verhoogde zorg) in het GeO. Dit is opmerkelijk want voor deze leerlingen is een doorverwijzing naar BuO niet aan de orde.
- o In BaO is men minder negatief dan in SO, dit zowel in GeO als in BuO
- o GeO is minder negatief dan BuO over inclusie van leerlingen met SOB
- ➔ **Hoe zwaarder de zorgbehoeften van een leerling, hoe minder men voorstander is van inclusie in het GeO**
- ➔ **Zelfs voor leerlingen met zorg in fase 1 (verhoogde zorg) is er bezorgdheid en dan vooral bij de leraren**

met betrekking tot attitudes ten aanzien van het M-decreet:

- o Gemiddeld genomen zien de respondenten het M-decreet als een besparingsmaatregel. Ze zijn van mening dat het de werkdruk heeft verhoogd en dat het de samenwerking tussen GeO en BuO niet heeft bevorderd.

Schoolteamleden in het GeO en BuO zijn gemiddeld genomen geen voorstander van inclusief onderwijs of de implementatie van het M-decreet en dus van het opnemen van leerlingen met SOB in het GeO

- o **ECHTER:** Wanneer respondenten hun mening wat meer toelichten blijkt dat het beeld genuanceerder is: sommigen zijn expliciet voorstander van de inclusiefilosofie achter het M-decreet maar vinden dat de uitvoering van het M-decreet beter kan:
 - ➔ meer middelen voor langdurige en intensieve ondersteuning aan leerlingen met SOB
 - ➔ meer middelen voor de professionalisering van leraren in functie van inclusief onderwijs
 - ➔ intensievere samenwerking tussen GeO en BuO

Aanbevelingen

Monitor de attitudes van schoolteamleden ten aanzien van de realisatie van inclusief onderwijs en neem deze attitudes serieus. Stimuleer directies om attitudes van schoolteamleden in kaart te brengen om zicht te krijgen op de visie van het schoolteam ten aanzien van inclusief onderwijs. Wanneer uit deze bevraging negatieve attitudes naar voor komen, bevrage dan ook waarom deze schoolteamleden negatieve attitudes hebben. Een positieve visie op inclusief onderwijs is essentieel om een inclusiever onderwijssysteem te realiseren. Daarom is het zinvol om na te gaan welke attitudes schoolteamleden hebben en positieve attitudes te versterken of creëren. Dit kan door positieve ervaringen te creëren bij de schoolteamleden, wat onder meer bereikt kan worden door in te zetten op ondersteuning (zie thema 2) en professionalisering (zie thema 3). (Directieleden, aanbieders van ondersteuning (ONW + BuO))

Zet in op het ontwikkelen van competenties van schoolteamleden in functie van inclusief onderwijs. Directieleden en beleid (bv. de Vlaamse overheid) kunnen inzetten op het ontwikkelen van competenties (kennis, attitudes en vaardigheden) bij schoolteamleden in functie van het realiseren van inclusief onderwijs via ondersteuning (zie thema 2) en professionalisering (zie thema 3). Voor een positieve attitude ten aanzien van inclusief onderwijs, is het noodzakelijk dat schoolteamleden, en meer specifiek leraren, over de nodige competenties beschikken (bijvoorbeeld hoe om te gaan met leerlingen met ernstige gedragsproblemen) om in een inclusief onderwijssysteem te functioneren en dus in staat zijn om inclusieve praktijken uit te werken. Het verhogen van de competenties om te werken in een inclusieve onderwijssetting is dan ook cruciaal en kan leiden tot positievere attitudes bij schoolteamleden. (Directieleden, zorgcoördinatoren/leerlingenbegeleiders, aanbieders van ondersteuning (ONW + BuO), PBD, CLB-medewerkers, Overheid)

Informeer schoolteams over onderzoek naar inclusief onderwijs. Onderzoekers en pedagogisch begeleiders kunnen schoolteams bijvoorbeeld informeren over onderzoek naar attitudes van (mede)leerlingen en hun ouders ten aanzien van inclusief onderwijs. Via het kenbaar maken van evidence-based kennis en praktijken uit onderzoek (bv. zie review inclusief onderwijs) kunnen ook misvattingen of verkeerde percepties of ideeën over inclusief onderwijs ontkracht worden. (Onderzoekers, PBD, koepels, directieleden)

Informeer directieleden over het belang van een inclusiegerichte houding bij henzelf en hun schoolteam. Bij schoolteams in Vlaanderen is er geen onverdeeld positivisme over de evolutie naar een meer inclusief onderwijssysteem. Uit internationaal onderzoek blijkt echter dat een inclusiegerichte houding een eerste stap is in de realisatie ervan. Het is de taak van directieleden om richting te geven aan een meer inclusieve school (zie ook 'Thema 1: Schoolbeleid en schoolpraktijken die inclusief onderwijs faciliteren'). (Onderzoekers, PBD)

Thema 6: Verankering inclusief onderwijs in geïntegreerde leerlingenbegeleiding

Internationaal onderzoek leert ons dat implementatie van nieuwe wetgeving zoals het M-decreet verloopt in fasen:

Surveyonderzoek in Vlaanderen leert ons m.b.t. deze implementatiefasen^{S5}:

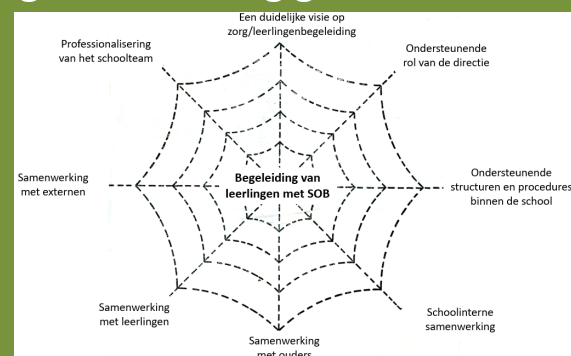
De meeste scholen bevinden zich in de installatie- of initiële implementatie fase

* TIMING: Slechts 2 jaar na invoering M-decreet gemeten, wat kort is voor ingrijpende onderwijsveranderingen

- Dit betekent dat er voorbereidingen getroffen zijn om het M-decreet uit te voeren en/of dat er nieuwe structuren en procedures zijn ingevoerd
 - TOCH hebben de meeste scholen nog geen volledige implementatie bereikt, waarbij richtlijnen van het M-decreet grondig geïntegreerd zijn en er duidelijke procedures en afspraken gemaakt zijn op vlak van leerlingenbegeleiding voor leerlingen met SOB
- hierin spelen de pijlers van geïntegreerde leerlingenbegeleiding een cruciale rol

Surveyonderzoek in Vlaanderen m.b.t. pijlers van geïntegreerde LInBeg geeft aan^{S5}:

- ✓ Deze pijlers hebben een sterk voorspellende waarde (vooral voor het BaO): hoe meer de pijlers aanwezig zijn, hoe hoger de implementatiefase ingeschat wordt
- ✓ De voorspellende waarde vinden we minder terug in het SO.
→ Mogelijke verklaring: BaO kon verder bouwen op bestaand beleid dat reeds meer kenmerken vertoont van een geïntegreerde leerlingenbegeleiding en dit afstemmen op het M-decreet.

Verdiepend casestudieonderzoek in Vlaanderen vult nog aan^{S2}:

De inschatting van de fase van implementatie door schoolactoren lijkt ook samen te hangen met de aard van SOB van leerlingen die instromen → Het is niet omdat het schoolteam zich gesterkt voelt in het onderrichten van leerlingen met een specifieke SOB (bv. autismespectrumstoornis) dat dit ook geldt voor een andere SOB (bv. leerlingen die ernstig oppositioneel gedrag vertonen)

Besluit

Implementatie M-decreet = complex fenomeen

De implementatie van inclusief onderwijs is een voortdurend proces, waarbij aandacht besteed dient te worden aan alle pijlers van geïntegreerde LInBeg om positieve ervaringen te creëren. In de vorige factsheets werden concrete aanbevelingen gedaan over hoe er ingezet kan worden op deze pijlers om de implementatie van inclusief onderwijs te bevorderen.

SONO

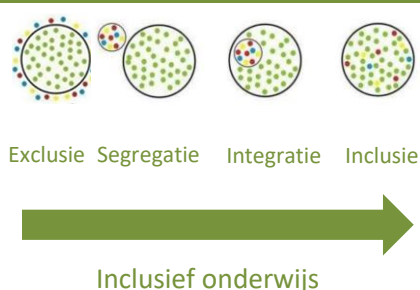
STEUNPUNT
ONDERWIJS ONDERZOEK

Factsheets per studie

S1:	Metareview over thema's gerelateerd aan inclusief onderwijs	20 – 21
S2:	Dynamiëken achter de implementatie van het M-decreet: Een casestudieonderzoek	22 – 23
S3:	Attitudes van leerlingen, leraren en begeleiders, en ouders tegenover leerlingen met een specifieke onderwijsbehoefte: Een vignettenstudie	24 – 25
S4:	Hefbomen voor de realisatie van een meer inclusief onderwijssysteem: Schoolleiderschap en professionaliseringsinitiatieven	26 – 27
S5:	Percepties van schoolteamleden uit het gewoon onderwijs over de implementatie van het M-decreet, geïntegreerde leerlingenbegeleiding en inclusief onderwijs	28 – 29
S6:	Samen op weg naar meer inclusief onderwijs: Coöperatieve vormen van lerarenondersteuning als hefboom voor het verhogen van de doelmatigheidsbeleving van leraren	30
S7:	Percepties van schoolteamleden uit het buitengewoon onderwijs over het M-decreet en inclusie	31 – 32
S8:	Vergelijking van de percepties van schoolteamleden uit het gewoon en buitengewoon onderwijs over het M-decreet en inclusief onderwijs	33 – 34
S9:	De tevredenheid van leerlingen en hun ouders over de ondersteuning geboden via het ondersteuningsmodel: Een casestudieonderzoek	35

Metareview over thema's gerelateerd aan inclusief onderwijs

Dit onderzoek

ONDERZOEKSVRAGEN:

- (1) Welke **thema's** in het kader van inclusief onderwijs werden reeds onderzocht?
- (2) Wat kunnen we hieruit leren voor de **praktijk**?
- (3) Welke **hiaten** zijn er nog binnen dit onderzoeksveld?

DATAVERZAMELING:

- *Metareview* = studie die op basis van een systematische zoektocht in databases (in januari 2017), bestaande overzichtsartikelen rond een bepaald onderwerp in kaart brengt
- 27 *overzichtsartikelen* gerelateerd aan inclusief onderwijs werden behouden en geanalyseerd

Thema 1: Attitudes ten aanzien van inclusief onderwijs (aangehaald in 13/27 overzichtsartikelen)

De leraar 	De leerling* 	De ouders
<p>Positievare attitudes bij leraren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ met positieve ervaringen met inclusie ○ met kennis over inclusie ○ die deelnamen aan professionaliseringsinitiatieven ○ van het vrouwelijke geslacht ○ met minder onderwijservaring 	<p>Positievare attitudes bij leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ met positieve ervaringen met inclusie ○ met kennis over inclusie ○ van het vrouwelijke geslacht ○ met een hogere leeftijd: hoe ouder hoe positiever (4-12j) 	<p>Positievare attitudes bij ouders van leerlingen zonder SOB. Zij wijzen op voordelen van inclusie, zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ aanvaarden van verschillen ○ ontwikkelen van empathie <p>Deze houden verband met:</p> <ul style="list-style-type: none"> - hogere SES - hoger opleidingsniveau - positieve ervaringen met inclusie
<p>Negatievare attitudes bij leraren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ die aangeven onvoldoende kennis te hebben om les te geven aan leerlingen met SOB en zich hierdoor niet competent voelen ○ t.o.v. leerlingen met gedragsproblemen en/of mentale beperking dan t.o.v. leerlingen met fysieke beperking 	<p>Negatievare attitudes bij leerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ wanneer ze geen kennis hebben over beperkingen ○ t.o.v. leerlingen met gedragsproblemen en/of mentale beperking dan t.o.v. leerlingen met fysieke beperking 	<p>Ook ouders van leerlingen met SOB erkennen de voordelen van inclusief onderwijs MAAR zij zijn bezorgd over:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de emotionele ontwikkeling van hun kind - de beschikbare ondersteuning in het gewoon onderwijs - het gebrek aan individuele instructie en begeleiding voor hun kind

*Hiaat in het onderzoeksveld: Enkel leerlingen zonder SOB bevroegd, geen leerlingen met SOB

Thema 2: Professionele ontwikkeling van leraren ten voordele van inclusief onderwijs leraren (aangehaald in 5/27 overzichtsartikelen)

Competentiegevoel leraren = laag tegenover implementeren inclusief onderwijs

↓

Belang van Professionaliserings-initiatieven

Professionaliseringsinitiatieven* zijn het meest effectief wanneer:

- ✓ rechtstreeks contact met leerlingen met diverse SOB wordt georganiseerd (= field experiences)
- ✓ concreet ingezet wordt op hoe de leraar kan inspelen op deze SOB (geen algemene informatie over inclusief onderwijs of SOB)
- ✓ terugkomdagen of follow up sessies georganiseerd worden, waarop leraren:
 - *authentieke casussen* kunnen bespreken
 - *gerichte feedback* ontvangen over de eigen klaspraktijk

* Hiaat in het onderzoeksveld: Overzichtsartikelen beperken zich tot professionele ontwikkeling in een nascholingssetting (bv. opleidingscentrum) en zijn niet gericht op coaching op de werkplekken of professionaliseringstrajecten in de scholen zelf

Thema 3: Praktijken die in de literatuur aangehaald worden als bevorderlijk voor inclusief onderwijs (aangehaald in 8/27 overzichtsartikelen)

Ondersteuning van leerlingen met SOB via versterken van leraren op de klasvloer 		Ondersteuning van leerlingen met SOB Via inzet van medeleerlingen
<p>Co-teaching</p> <ul style="list-style-type: none"> • Belang van professionalisering leraren als co-teachers • Belang van tijd voor: co-planning, co-instructie, co-assessment, en co-reflectie • Voordelen voor leerlingen met en zonder SOB 	<p>Onderwijsassistenten</p> <ul style="list-style-type: none"> • Specifieke onderwijsdiensten in een reguliere klas • Belang van duidelijke rolverdeling 	<ul style="list-style-type: none"> • Medeleerlingen ondersteunen elkaar • Peer-tutoring en peer-gemedieerde interventies zorgen voor: <ul style="list-style-type: none"> ○ ontwikkelen van positieve sociale relaties ○ oefenen van sociale vaardigheden ○ gewenste gedragsveranderingen in korte tijd

Thema 4: Participatie van leerlingen met SOB op sociaal en academisch vlak (aangehaald in 10/27 overzichtsartikelen)

Sociale participatie (aangehaald in 8/27 overzichtsartikelen)

Leerlingen staan open voor vriendschappen met medeleerlingen met SOB

- Het opnemen van verzorgende rol door medeleerlingen kan het ontwikkelen van vriendschap in de weg staan
- Mix tussen minderheid van leerlingen met SOB en meerderheid van leerlingen zonder SOB bevordert duurzame relaties en ontwikkelen van een positief zelfbeeld bij leerlingen met SOB

Leerlingen met SOB hebben meer angst voor overgang van BaO naar SO, vooral omwille van:

- zorgen over praktische ondersteuning
- angst om gepest te worden

Academische participatie (aangehaald in 2/27 overzichtsartikelen)

- ❖ Over academische participatie wordt minder door wetenschappers in internationaal onderzoek minder gerapporteerd. Hierdoor zijn er minder generaliseerbare gegevens over effect inclusief onderwijs op academische participatie van leerlingen met SOB en medeleerlingen.
- ❖ WEL: aanwijzingen dat leerlingen met SOB betere academische en professionele vaardigheden ontwikkelen in een inclusieve secundaire onderwijssetting dan in het buitengewoon onderwijs.

Thema 5: Reflectie op valorisatie van onderzoek naar inclusief onderwijs (aangehaald in 4/27 overzichtsartikelen)

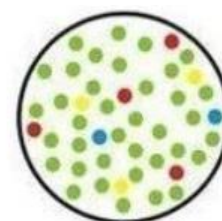
Elementen die de **vertaalslag** van resultaten uit **onderzoek** over inclusief onderwijs **naar de praktijk** vergemakkelijken:

- ✓ Bruikbaarheid, toegankelijkheid en consistentie van de resultaten → oog hebben voor de drempels bij implementatie
- ✓ Duurzame samenwerking tussen onderzoekers en practici
- ✓ Ondersteuning voor de school om met adviezen aan de slag te gaan

Hieruit leren we dat:

Professionele ontwikkeling van leraren,

- ✓ gebaseerd op goede praktijkvoorbeelden,
 - ✓ die gelegenheid inbouwt tot intervisie of bespreking van concrete casussen achteraf,
 - ✓ en aldus leidt tot succesvolle ervaringen,
- van vitaal belang is voor de implementatie van inclusief onderwijs.

Dynamieken achter de implementatie van het M-decreet: Een casestudieonderzoek

Dit onderzoek

ONDERZOEKSVRAGEN:

(1) INPUT

- Leerlingen waarop M-decreet betrekking heeft?
- Opvattingen over M-decreet?
- Impact M-decreet op leerlingeninstream?
- Manier waarop aan professionalisering wordt gedaan?

(2) PROCES

- Implementatiefase waarin de school zit?
- Welke ondersteuning is er voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften (SOB)?
- Welke ondersteuning is er voor leraren?
- Aan welke ondersteuning is nog nood?

(3) OUTPUT

- Gepercipieerde effect M-decreet op onderwijskwaliteit?
- Bereiken van doelen voor leerlingen met SOB?
- Verwachte toekomstige ontwikkelingen?

DATAVERZAMELING:

- Casestudie** afgenomen in september-december 2017, in 20 scholen (10 basis, 10 secundair), geselecteerd op basis van:
- eerdere deelname aan een PI over het M-decreet gefinancierd door de overheid
 - variatie in de uitwerking van geïntegreerd beleid LlnBeg (bron: doorlichtingsverslagen)

Semi-gestructureerde

- interviews met directieleden (N=26)
- focusgroepen met
 - leraren (N=78),
 - interne en externe begeleiders* (N=71)**→** bereidheid werd in kaart gebracht via bespreking vignetten (fictieve verhalen)

*Begeleiders: intern (zorgcoördinatoren of leerlingenbegeleiders) en extern ((pre)waarborgbegeleiders, GON, ION, CLB of PBD)

Resultaten: *Input*

Leerlingen waarop M-decreet betrekking heeft

- Visie: leerlingen waarop M-decreet betrekking heeft:
 - BaO: leerlingen met SOB of leerlingen met een BuO-profiel
 - SO:
 - directie en leraren: alle leerlingen;
 - begeleiders: leerlingen met BuO-profiel
- Vorm van participatie die beoogd wordt (academische/sociale):
 - BaO en SO: academische participatie

Opvattingen over M-decreet

- BaO: alle respondentengroepen pro inclusie
 - wel aanpassingen nodig aan praktijk en organisatie, vb. nood aan extra middelen (voor lesuren en infrastructuur)
 - sommige leraren sinds M-decreet positiever geworden door positieve ervaringen (stijgend competentiegevoel)
- SO: directieleden en begeleiders pro, maar meer dan de helft van de leraren geen voorstander:
 - expertise en ondersteuning ontbreekt
 - Sommige leraren minder positief sinds M-decreet (ervaren te weinig ondersteuning)

Impact M-decreet op leerlingeninstream

- BaO: weinig impact op leerlingeninstream
- SO: weinig impact, maar wel stijging leerlingen met SOB in eerste graad B-stroom
- BaO en gedeelte SO: had al voorbereidingen getroffen om leerlingen met SOB op te vangen voor invoering M-decreet
- BaO en SO: bezorgd om meer leerlingen met SOB op school te krijgen dan representatief voor omgeving waarin school gelegen is

Professionalisering

- BaO en SO: alle scholen (buiten één) namen deel aan een professionaliseringsinitiatief van de Vlaamse overheid
 - Redenen om deel te nemen varieerden: concrete ondersteuningsnood, hulp bij implementatie, ...
 - Initiatief werd gezien als meerwaarde wanneer het aansloot bij de eigen praktijk
 - SO: ondersteuning bij uitwerken van beleid op LlnBeg zorgde voor grootste verandering **→** werd positief onthaald

Resultaten: *Proces*: implementatiefasen

EXPLORATIE FASE

Onze school weet dat het M-decreet is ingevoerd, maar dit heeft voorlopig nog **geen gevolgen** voor de werking op school. Er wordt momenteel **onderzocht** wat de invoering ervan concreet kan betekenen voor het zorgbeleid op onze school.

INSTALLATIE FASE

Onze school treft **voorbereidingen** om tegemoet te komen aan het M-decreet. Deze voorbereidingen zijn in ontwikkeling of werden recent afgerond. Er werden bijvoorbeeld voorstellen geformuleerd om procedures aan te passen of om personeel anders in te zetten, of er werden extra middelen vrijgemaakt en professionaliseringsmogelijkheden opgezet. Alles wordt in gereedheid gebracht zodat volgens deze nieuwe principes gewerkt kan worden.

INITIËLE IMPLEMENTATIE

Onze school werkt (sinds de invoering van het M-decreet) volgens **andere, vernieuwde principes**. (De meeste) zorgvragen worden benaderd vanuit deze vernieuwde principes. Alles is nog nieuw en onze school zoekt zijn weg. Bijvoorbeeld de eerste geprofessionaliseerde leraren of ondersteuners zijn aan de slag gegaan en nieuwe procedures worden uitgetest.

VOLLEDIGE IMPLEMENTATIE

De nieuwe richtlijnen van het M-decreet zijn **grondig geïntegreerd** in ons schoolbeleid en sturen momenteel ons dagelijkse handelen. Er zijn **duidelijke procedures en afspraken** op vlak van zorg die in het verlengde liggen van de uitgangspunten van het M-decreet en ook het schoolteam is sterk geprofessionaliseerd op vlak van zorg zoals uitgeschreven in het M-decreet.

- BaO: beeld van respondenten over fase van implementatie van het M-decreet in de school komt overeen met informatie uit doorlichtingsverslagen
- SO: verschillend oordeel van fase van implementatie van het M-decreet in de school door respondenten in vergelijking met het beeld uit de doorlichtingsverslagen, (verklaring: omwille van complexe organisatie door verschillende onderwijsvormen en -richtingen)
- Directieleden hebben positiever oordeel van implementatiefase op hun school dan leraren en begeleiders

Resultaten: *Proces*: ondersteuning

Inschrijvingsbeleid:

- BaO en SO: directieleden zijn meestal spilfiguur bij inschrijving en doorgaans goed op de hoogte van recht op inschrijving
- BaO en SO: gelijkaardige procedures: eerst overleg met ouders, in SO ook met leerling zelf, in BaO vaak ook overleg met klasleraar
- Leraren voelen zich weinig betrokken bij inschrijvingsbeleid, directieleden gebruiken soms ontradingsstrategieën

Redelijke aanpassingen:

- BaO: klasleraar = spilfiguur, en is er informeel overleg met zorgteam en directie, CLB wordt minder betrokken dan in SO
- SO: meer formeel overleg tussen: directeur, leraar, interne begeleiders en CLB beslissen over redelijke aanpassingen

Individueel Aangepast Curriculum (IAC)

- BaO en SO: voorwaarden voor aanvatten en voortzetten: (1) Leerling dient vorderingen te blijven maken, (2) welzijn leerling is cruciaal, (3) positieve werkhouding van leerling, (4) alle betrokkenen zijn op de hoogte van de dispensatie van de inhoud en implicaties van een IAC

Ondersteuning via interne begeleiders

- BaO + SO: vnl. focus op vraaggestuurde ondersteuning van de leraar in het zoeken naar concrete oplossingen voor gestelde problemen
- BaO: ondersteuning van de leerling in de klas
- SO: ondersteuning van de leerling in de klas en buiten de klas

Ondersteuning via externe begeleiders

- BaO: vnl. focus op de ondersteuning van de leraar via ondersteuning van de leerling
- SO: vnl. focus op ondersteuning van de leraar
- Ondersteuning wordt als ontoereikend ervaren qua omvang: meer ondersteuning gewenst voor fase 0 en 1 van het zorgcontinuüm

BaO en SO is er nood aan:

- inspiratie van externen (vb. via collega's uit BuO of experten)
- meer ondersteuning in de school zelf (vb. co-teaching)
- kleinere klasgroepen

SO heeft ook nog nood aan:

- intensieve en langdurige professionalisering (bv. klasmanagement)
- inbouwen van structureel overleg
- infrastructurele aanpassingen

Resultaten: *Output*

Gepercipieerde effect M-decreet op onderwijskwaliteit:

- BaO: eerder gestegen door attitudewijziging (van deficit naar sociaal model)
- SO: hetzelfde door inzet schoolteam en weinig verandering in leerlinginstroom
- TOCH: in iedere school 1 respondentengroep (directie, leraren of begeleiders) die daling ervaart door:
 - onvoldoende ondersteuning (BaO + SO)
 - gebrek aan tijd, niet halen van leerplandoelen (BaO)
 - meer diverse populatie, leerlingen met gedragsproblemen, gebrek aan tijd voor implementatie (SO)

Bereiken van doelen voor leerlingen met SOB (fase 2 & 3):

- Nadruk ligt bijgevolg op academische doelen; ook sociale doelen worden vermeld maar minder doelgericht en systematisch aangepakt
- Doelen worden over het algemeen bereikt volgens leraren, begeleiders en directieleden; directieleden zijn hierover wel positiever dan begeleiders en leraren
- Vooropgestelde doelen (voornamelijk academische) worden opgevolgd via toetsen, leerlingvolgsysteem en gesprekken met betrokkenen

Toekomstige ontwikkelingen door implementatie M-decreet:

- BaO + SO: inzetten op samenwerking (zowel intern als extern) en meer gericht gebruik van professionaliseringsinitiatieven
- BaO: directieleden willen nog meer op maat werken en differentiatie verder integreren in de school- en klaspraktijk
- SO: directieleden willen visie op LlnBeg en werking nog verder uitdiepen, handelingsbekwaamheid leraren ten opzichte van diverse leerlingpopulatie versterken en inschrijvingsbeleid op punt stellen

Verwachte hindernissen:

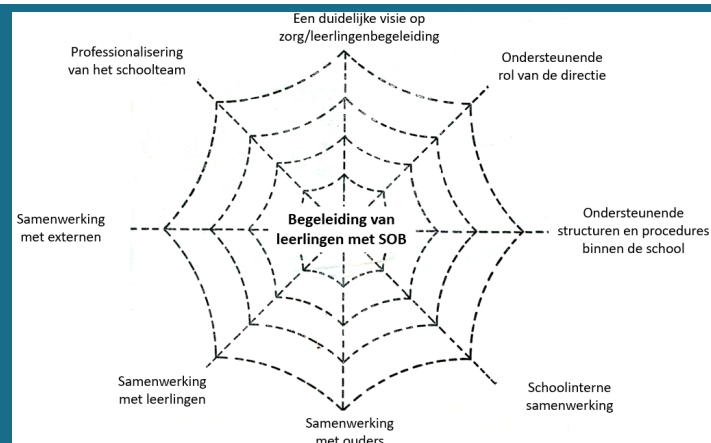
- BaO + SO: weerstand bij leraren
- BaO: gebrek aan middelen (mankracht en materieel) en mogelijke weerstand van ouders

Besluit:

implementatie van inclusief onderwijs in scholen vergt een geïntegreerde aanpak

=

alle aspecten en actoren binnen een school dragen bij aan leeruitkomsten en welbevinden leerling

Attitudes van leerlingen, leraren en begeleiders, en ouders tegenover leerlingen met een specifieke onderwijsbehoefte: Een vignettenstudie

Dit onderzoek

ONDERZOEKSVRAGEN:

Hoe staan respondenten tegenover de inschrijving van een leerling met:

- (1) gedrags- en psychosociale problemen;
- (2) leer- en ontwikkelingsmoeilijkheden;
- (3) verstandelijke beperking

DATAVERZAMELING:

Focusgroeps gesprekken afgenomen in september-december 2017 in 20 scholen (10 basis, 10 secundair), die o.a. verschilden naargelang de uitwerking van geïntegreerd beleid op LInBeg (bron: doorlichtingsverslagen), met:

- leraren (N=78),
- interne en externe begeleiders* (N=71)
- leerlingen (N=105)
- ➔ bereidheid tot inschrijving werd in kaart gebracht via bespreking vignetten (fictieve verhalen)

In het voorjaar van 2018 werden nog eenzelfde focusgroeps gesprekken gevoerd met ouders (N=27) van leerlingen uit 8 van de scholen SO.

*Begeleiders: intern (zorgcoördinatoren of leerlingenbegeleiders) en extern ((pre)waarborgbegeleiders, GON, ION, CLB of PBD)

Vignetten

Gedrags- en psychosociale problemen

Emre kan zijn gevoelens moeilijk onder controle houden en heeft last van woede aanvallen. Hij kan dan voor een futiliteit heel boos worden. Tijdens zo'n woedeaanval heeft hij al eens een ander kind een blauw oog geslagen. Hij volgt ondertussen, op aanraden van zijn vorige school, therapie voor leerlingen die hun gedrag moeilijk onder controle kunnen houden. Dankzij de therapie gaat het nu beter met hem. Vorig schooljaar is zijn gezin verhuisd naar de buurt waar jullie school gelegen is. Hij zou graag les volgen bij jullie op school.

Leer- en ontwikkelingsmoeilijkheden

Reeds als kleuter viel op dat **Sarah** een vertraagde denkontwikkeling vertoont. Het duurde lang eer zij kon lopen en praten. Eerder vroeg het zorgteam op school zich af of Sarah naar het type basisaanbod van het buitengewoon onderwijs kan gaan, omwille van haar leerachterstand. Sarah heeft ondertussen één jaar vertraging opgelopen. Ze vertoont heel weinig schoolse vorderingen, evenals symptomen van een zwakke begaafdheid, maar dit werd nooit getest. De broer en zus van Sarah zitten bij jullie op school. De ouders van Sarah zouden liever hebben dat Sarah bij haar broer en zus blijft zitten. Ze willen haar dan ook in deze school houden.

Verstandelijke beperking

Uit onderzoek blijkt dat **Max** een verstandelijke beperking heeft. Hij ging wel naar de gewone kleuterschool, maar vanaf het eerste leerjaar ging hij naar een school voor buitengewoon onderwijs. Hier kreeg hij sterke inhoudelijke begeleiding, zodat hij de leerstof voldoende onder de knie kon krijgen. Hij kreeg les in Stede klasgroepen. Max was hiervoor wel twee uur met de schoolbus onderweg. Dit wil zeggen elke dag om kwart voor zes opstaan, want de schoolbus pikte hem om kwart na zes op. Dankzij de intensieve begeleiding is Max sterk geëvolueerd. Hij heeft één jaar schoolse vertraging. Voor Nederlands en wiskunde staat hij twee jaar achter en Frans heeft hij nog nooit gekregen. Dit jaar wil hij liever les volgen in jullie school, die om de hoek van zijn huis gelegen is. Na de schooluren zal hij nog opgevolgd worden door specialisten die de leerstof samen met hem bekijken.

Opmerking: voor de leerlingen werd een vereenvoudigde versie gehanteerd

Leerlingen

Staan over het algemeen positief t.a.v. de inschrijving van leerlingen met SOB, maar hun attitude wordt beïnvloed door de aard van de problematiek:

	meest positief t.a.v. inclusie leerling met	minst positief t.a.v. inclusie leerling met
BaO	leer- en ontwikkelingsmoeilijkheden	gedrags- en psychosociale problemen
SO	gedrags- en psychosociale problemen	verstandelijke beperking

Mogelijke verklaring vanuit onderzoek:

- naarmate leerlingen ouder worden
- ➔ meer begrip voor leerling met SOB
- ➔ leerling met SOB krijgt meer controle over zijn/haar beperking

Argumenten pro en contra:

- + klasgenoten willen leerlingen met SOB een kans geven, iedereen is gelijk, willen medeleerlingen met SOB helpen
- toch is er angst voor: vertraagd lestempo waardoor minder leerstof aan bod kan komen, niet aanvaard worden van leerling met SOB door klasgenoten

Randvoorwaarde: voorzien van gepaste ondersteuning voor leerling met SOB

Leraren en begeleiders

Staan over het algemeen positief t.a.v. de inschrijving van leerlingen met SOB, ook hun attitude wordt beïnvloed door de aard van de problematiek:

Positiever t.a.v. de inschrijving van een leerling met gedrags- en psychosociale problemen of een leer- en ontwikkelingsstoornis dan van een leerling met een verstandelijke beperking.

Argumenten pro en contra:

- + eigen succeservaringen
- + behapbare problemen bij leermoeilijkheden
- + (zicht op overgang naar) goede ondersteuning in een beroepsrichting
- + positieve werkhouding van de leerling
- + willen geven van kansen
- + hebben van broer/zus in de school

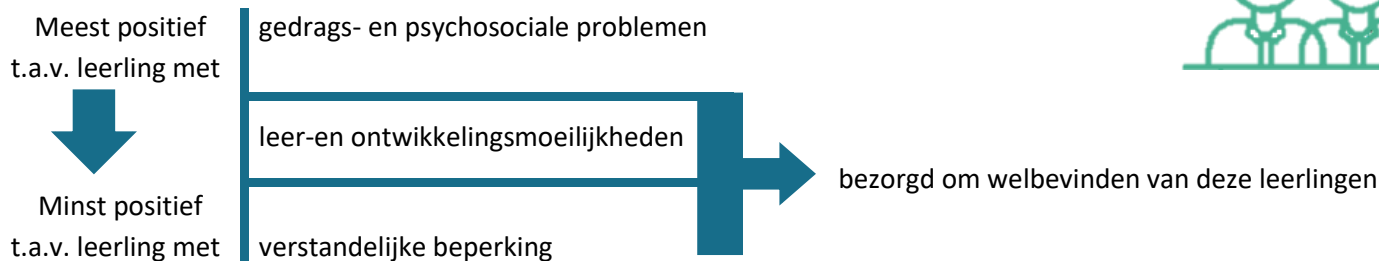
- draagkracht van de leraar, de klas, en de school
- grote klasgroepen (maakt individuele ondersteuning moeilijk)
- te weinig kennis over SOB

Randvoorwaarden:

- 1) belang van open communicatie en betrokkenheid van alle belanghebbenden
- 2) ondersteuning van externen
- 3) mogelijkheid tot inschrijven onder ontbindende voorwaarden

Ouders

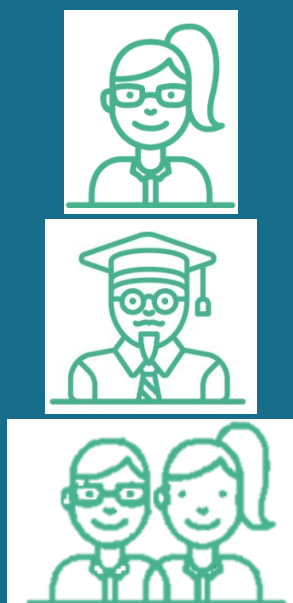
Over het algemeen positief t.a.v. inschrijving van leerlingen met SOB, en wordt eveneens beïnvloed door de aard van de problematiek:

→ Geen verschil tussen attitudes van ouders met of zonder kind met een SOB

Randvoorwaarde: voorzie voldoende ondersteuning voor zowel de leerling met SOB als de leraar

Besluit

Over het algemeen positief t.a.v. inschrijving van leerlingen met SOB, maar:

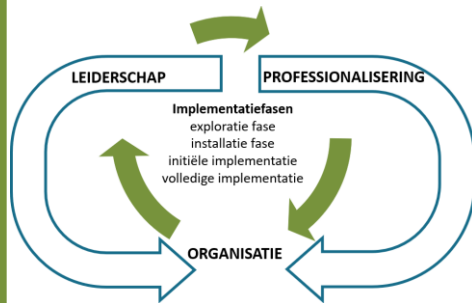
- wordt beïnvloed door aard problematiek
- stellen allen randvoorwaarden voorop

Hefbomen voor de realisatie van een meer inclusief onderwijssysteem: Schoolleiderschap en professionaliseringsinitiatieven

Dit onderzoek

Drijfveren voor de implementatie van inclusief onderwijs:

Focus op *leiderschap en professionalisering(s)initiatieven* (PI's), omdat (wij ervan uitgaan) dat een organisatie maar **doelgericht verandert** op basis van menselijk toedoen.

ONDERZOEKSVRAGEN:

- (1) Welke **dimensies van leiderschap**, of combinaties van deze dimensies, worden geassocieerd met de *bereidheid* van leden van het schoolteam om *leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften (SOB) in hun school op te nemen*?
- (2) Welke (combinaties van) **inhoudelijke of structurele kenmerken van PI's** worden geassocieerd met de *bereidheid* van leden van het schoolteam om *leerlingen met SOB op te nemen in hun school*?

DATAVERZAMELING:

Casestudie afgenomen in september-december 2017, in 20 scholen (10 basis, 10 secundair), geselecteerd op basis van:

- o eerdere deelname aan een PI over het M-decreet gefinancierd door de overheid
- o variatie in de uitwerking van een geïntegreerd beleid LInBeg (bron: doorlichtingsverslagen)

Semi-gestructureerde

- o interviews met directieleden (N=26)
- o focusgroepen met
 - leraren (N=78),
 - begeleiders* (N=71)
 → *bereidheid* werd in kaart gebracht via bespreking vignettes (fictieve verhalen)

*begeleiders: intern (zorgcoördinatoren of leerlingenbegeleiders) en extern ((pre)waarborg-begeleiders, GON, ION, CLB of PBD)

ANALYSEMETHODE

Kwalitatieve comparatieve analyse

= op een systematische manier verbanden zoeken tussen condities (kenmerken van leiderschap en professionaliseringsinitiatieven) en een uitkomstmaat (*bereidheid om leerlingen met SOB op te nemen in hun school*)

Uitkomstmaat: Bereidheid om leerlingen met SOB op te nemen

Emre kan zijn gevoelens moeilijk onder controle houden en heeft last van woede aanvallen. Hij kan dan voor een futiliteit heel boos worden. Tijdens zo'n woedeaanval heeft hij al eens een ander kind een blauw oog geslagen. Hij volgt ondertussen, op aanraden van zijn vorige school, therapie voor leerlingen die hun gedrag moeilijk onder controle kunnen houden. Dankzij de therapie gaat het nu beter met hem. Vorig schooljaar is zijn gezin verhuisd naar de buurt waar jullie school gelegen is. Hij zou graag les volgen bij jullie op school.

Reeds als kleuter viel op dat Sarah een vertraagde denkontwikkeling vertoont. Het duurde lang eer zij kon lopen en praten. Eerder vroeg het zorgteam op school zich af of Sarah naar het type basisaanbod van het buitengewoon onderwijs kan gaan, omwille van haar leerachterstand. Sarah heeft ondertussen één jaar vertraging opgelopen. Ze vertoont heel weinig schoolse vorderingen, evenals symptomen van een zwakke begaafdheid, maar dit werd nooit getest. De broer en zus van Sarah zitten bij jullie op school. De ouders van Sarah zouden liever hebben dat Sarah bij haar broer en zus blijft zitten. Ze willen haar dan ook in deze school houden.

Uit onderzoek blijkt dat Max een verstandelijke beperking heeft. Hij ging wel naar de gewone kleuterschool, maar vanaf het eerste leerjaar ging hij naar een school voor buitengewoon onderwijs. Hier kreeg hij sterke inhoudelijke begeleiding, zodat hij de leerstof voldoende onder de knie kon krijgen. Hij kreeg les in Stade klasgroepen. Max was hiervoor wel twee uur met de schoolbus onderweg. Dit wil zeggen elke dag om kwart voor zes opstaan, want de schoolbus pikte hem om kwart na zes op. Dankzij de intensieve begeleiding is Max sterk geëvolueerd. Hij heeft één jaar schoolse vertraging. Voor Nederlands en wiskunde staat hij twee jaar achter en Frans heeft hij nog nooit gekregen. Dit jaar wil hij liever les volgen in jullie school, die om de hoek van zijn huis gelegen is. Na de schooluren zal hij nog opgevolgd worden door specialisten die de leerstof samen met hem bekijken.

Bereidheid

om leerlingen met SOB op te nemen in de school

= intentie om een bepaald gedrag uit te voeren.
Hoe sterker de intentie, hoe groter de kans dat deze intentie in daden wordt omgezet.

Resultaten: schoolleiderschap

Leiderschapsdimensies

- 1) educatief richting geven
- 2) strategische afstemming realiseren
- 3) een professionele leergemeenschap creëren
- 4) constructieve gesprekken voeren
- 5) smart tools selecteren en ontwikkelen

Voor elke dimensie gingen we in de school na of:

- 1 Schoolleiders, leraren en begeleiders aangeven voorstanders te zijn van de **evolutie naar een meer inclusief onderwijssysteem** of geen enkele van deze respondenten aangeven een sterke tegenstander te zijn en of zij dezelfde doelgroep (alle leerlingen, leerlingen met SOB, of leerlingen met een profiel buitengewoon onderwijs) van leerlingen identificeren waarop de realisatie van een meer inclusief onderwijssysteem betrekking heeft.
- 2 De schoolleider aangeeft dat **praktijken worden uitgewerkt** met als doel meer tegemoet te komen aan de noden van leerlingen met SOB of dat leden van het schoolteam in functie hiervan gericht geprofessionaliseerd of tewerkgesteld worden.
- 3 Zowel leraren als begeleiders betrokken zijn bij het **uitwerken van gepaste maatregelen** voor leerlingen met SOB en of zij voorbeelden kunnen geven van concrete doelen gesteld voor leerlingen met SOB in hun school, volgens de schoolleider.
- 4 Schoolleiders aangeven dat zij **in dialoog gaan** met leden van het schoolteam wanneer ze weerstand ervaren rond aspecten die gerelateerd zijn aan de implementatie van een meer inclusief onderwijssysteem.
- 5 Schoolleiders aangeven dat structurele **smart tools ontwikkeld en in gebruik genomen worden** in de school met oog op het creëren van meer inclusief onderwijs.

Op scholen waar schoolleiders

- (1) sterk educatief richting geven ten gunste van inclusief onderwijs,
 - (2) constructieve gesprekken voeren met leden van het schoolteam over deze evolutie, en
 - (3) smart tools selecteren en ontwikkelen om de realisatie ervan te ondersteunen,
- werd **meer bereidheid** waargenomen **om leerlingen met SOB op te nemen**.

Resultaten: professionaliseringsinitiatieven

Effectieve kenmerken van PI's

Inhoudelijke kenmerken

- 1) focus op inhoud
- 2) focus op (vak)didactiek
- 3) coherent en gebaseerd op onderzoek
- 4) focus op eigenaarschap

Structurele kenmerken

- 1) duur
- 2) collectieve participatie
- 3) school- of site gebaseerd
- 4) actief leren
- 5) kwaliteit van de trainer

Voor elk kenmerk gingen we in de school na of:

Inhoudelijke kenmerken

- 1 De focus van het PI lag op het leren of lesgeven aan (een) leerling(en) met SOB.
- 2 Het doel van het PI was om gericht kennis en vaardigheden van leraren te ontwikkelen om les te geven aan leerlingen met SOB en hen maximaal te ontwikkelen.
- 3 De inhoudelijke focus van het PI in lijn was met de leerdoelen van het schoolteam.
- 4 Het schoolteam eigenaarschap ervaart ten aanzien van het PI.

Structurele kenmerken

- 1 Het PI bestond uit minstens 20u contacttijd.
- 2 Het PI hoofdzakelijk bestond uit een samenwerking tussen het schoolteam en de trainer(s) van het PI.
- 3 Het PI voornamelijk vertrok vanuit de dagelijkse klas- of schoolpraktijk van de leden van het schoolteam.
- 4 Leden van het schoolteam doorgaans actief werden betrokken tijdens het PI.
- 5 De kennis en vaardigheden van de vertrekker(s) van het PI als voldoende werden aanzien.

→ geen van de inhoudelijke noch van de structurele kenmerken van een PI, of combinaties ervan, konden worden geassocieerd met de bereidheid om leerlingen met SOB op te nemen.

→ bijkomende analyses:

- (positieve) ervaringen met leerlingen met SOB meer invloed op de bereidheid, dan de kenmerken van PI's
- veronderstelling:
 - ✓ *PI wel hefboom voor bereidheid om leerlingen met specifieke SOB op te nemen*
 - positieve ervaringen creëren in PI's
 - meerdere PI's nodig die zich richten op deze verscheidenheid aan SOB

Conclusie

Drie drijfveren doen ertoe voor de bereidheid:

- **Leiderschap:** educatief richting geven, constructief in gesprek gaan, en smart tools ten gunste van inclusief onderwijs selecteren en ontwikkelen
- **Organisatie:** gesprekken en smart tools inbedden in organisatie
- **Professionalisering:** ervaringen overschaduwen PI's, maar PI's kunnen wel hefboom vormen voor bereidheid om leerlingen met specifieke SOB op te nemen

LEIDERSCHAP:
Educatief richting geven

Constructieve gesprekken voeren

Smart tools

Implementatiefasen
exploratie fase
installatie fase
initiële implementatie
volledige implementatie

ORGANISATIE:

ERVARINGEN met leerlingen met SOB
PROFESSIONALISERING

Percepties van schoolteamleden uit het gewoon onderwijs over de implementatie van het M-decreet, geïntegreerde leerlingenbegeleiding en inclusief onderwijs

Dit onderzoek

ONDERZOEKSVRAGEN:

- Welke percepties hebben schoolteamleden uit het gewoon onderwijs (GeO) met betrekking tot:
- (1) Het M-decreet en de implementatiefase waarin hun school zich bevindt?
 - (2) De mate van geïntegreerde leerlingenbegeleiding op school en de invloed hiervan op de implementatiefase?
 - (3) Inclusief onderwijs?

DATAVERZAMELING:

- Survey: open en gesloten vragen (uitgevoerd in jan/feb '18*)
 - 501 leraren
 - 98 leerlingenbegeleiders/zorgcoördinatoren
 - 65 directieleden
 BaO
 - 818 leraren
 - 61 leerlingenbegeleiders/zorgcoördinatoren
 - 45 directieleden
- SO
- * TIMING: Slechts enkele maanden na invoering nieuwe ondersteuningsmodel en slechts 2 jaar na invoering M-decreet, wat kort is voor ingrijpende onderwijsveranderingen

Onderzoeksvraag 1: Percepties over het M-decreet en de implementatiefase

M-decreet

Alle respondentengroepen achten zich op de hoogte van:

- ⇒ de inhoud van het M-decreet
- ⇒ de doelstellingen van het M-decreet

Alle respondentengroepen vinden dat:

- het M-decreet
 - een besparingsmaatregel is
 - de werkdruk heeft doen stijgen
 - geen positieve veranderingen op school teweeg heeft gebracht
 - niet zorgt voor intensievere samenwerking en meer expertisedeling met BuO
- hun school niet klaar is om met veranderingen als gevolg van het M-decreet om te gaan

Implementatiefase

EXPLORATIE FASE

Onze school weet dat het M-decreet is ingevoerd, maar dit heeft voorlopig nog geen gevolgen voor de werking op school. Er wordt momenteel onderzocht wat de invoering ervan concreet kan betekenen voor het zorgbeleid op onze school.

INSTALLATIE FASE

Onze school treft voorbereidingen om tegemoet te komen aan het M-decreet. Deze voorbereidingen zijn in ontwikkeling of werden recent afgerond. Er werden bijvoorbeeld voorstellen geformuleerd om procedures aan te passen of om personeel anders in te zetten, of er werden extra middelen vrijgemaakt en professionaliseringsmogelijkheden opgezet. Alles wordt in gereedheid gebracht zodat volgens deze nieuwe principes gewerkt kan worden.

INITIËLE IMPLEMENTATIE

Onze school werkt (sinds de invoering van het M-decreet) volgens andere, vernieuwde principes. (De meeste) zorgvragen worden benaderd vanuit deze vernieuwde principes. Alles is nog nieuw en onze school zoekt zijn weg. Bijvoorbeeld de eerste geprofessionaliseerde leraren of ondersteuners zijn aan de slag gegaan en nieuwe procedures worden uitgetest.

VOLLEDIGE IMPLEMENTATIE

De nieuwe richtlijnen van het M-decreet zijn grondig geïntegreerd in ons schoolbeleid en sturen momenteel ons dagelijkse handelen. Er zijn duidelijke procedures en afspraken op vlak van zorg die in het verlengde liggen van de uitgangspunten van het M-decreet en ook het schoolteam is sterk geprofessionaliseerd op vlak van zorg zoals uitgeschreven in het M-decreet.

- De meeste scholen bevinden zich in installatiefase of initiële implementatie fase: er zijn voorbereidingen getroffen om het M-decreet uit te voeren en/of er zijn nieuwe principes en procedures ingevoerd
- Directieleden/leerlingenbegeleiders/zorgcoördinatoren zijn positiever dan leraren
- Implementatiedrivers: factoren die samenhangen met implementatiefase waarin een school zich bevindt → een hogere score op deze factoren hangt samen met een meer gevorderde implementatiefase:

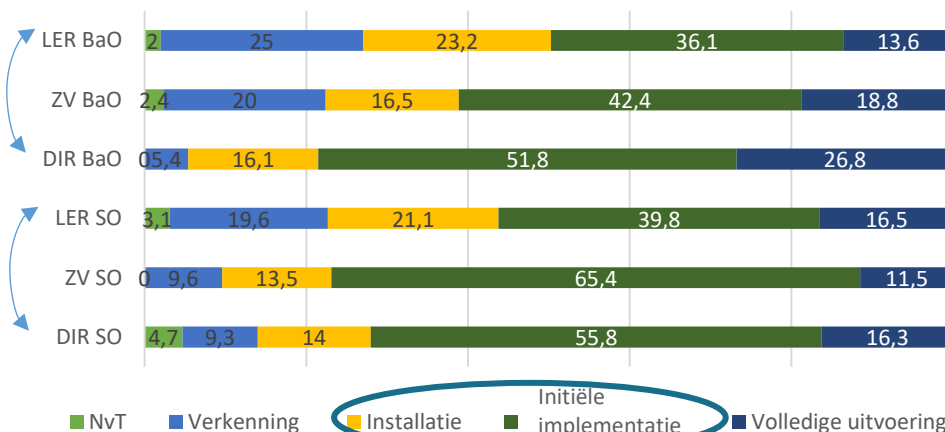
- BaO:

- Positief implementatieklimaat (uitvoering M-decreet is belangrijk en er wordt veel tijd aan besteed)
- Vorming over M-decreet

- SO:

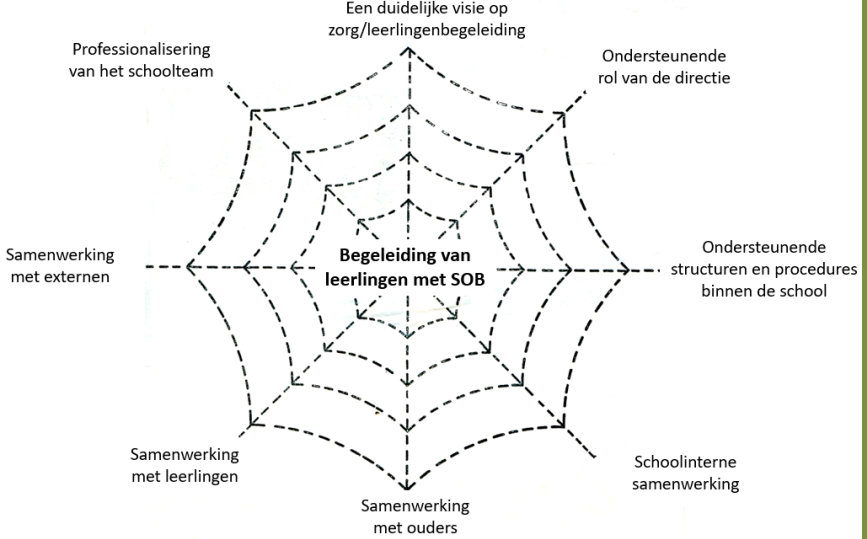
- Positief implementatieklimaat
- Procedures & structuren (bv. opstellen van een plan met redelijke aanpassingen)

→ Belang creëren van een positief implementatieklimaat!

Onderzoeksvraag 2: Percepties over de mate van geïntegreerde leerlingenbegeleiding op school

Geïntegreerde leerlingenbegeleiding:
 alle leraren zijn betrokken in de begeleiding aan leerlingen met SOB en integreren deze begeleiding in hun pedagogische aanpak.
 Geïntegreerde leerlingenbegeleiding wordt getypeerd door een 'whole-school approach' waarbij de begeleiding die leraren bieden, dient ingebed te zijn in de schoolwerking. Hierbij staan 8 pijlers centraal, zoals weergegeven in het spinnenwebmodel.

Pijler 1 werd bevraagd bij leraren, leerlingenbegeleiders/zorgcoördinatoren en directieleden, pijler 2 enkel bij leerlingenbegeleiders/zorgcoördinatoren en de overige pijlers bij leerlingenbegeleiders/zorgcoördinatoren en directieleden

Hoe schatten de respondenten het geïntegreerd beleid op leerlingenbegeleiding op hun school in?
 → Over het algemeen goed

Pijler 1: In BaO sluit **visie op leerlingenbegeleiding** school aan bij visie van leraar als eerstelijnszorgverlener, in SO niet

Pijler 2: BaO + SO: **ondersteuning door directie** wordt als goed beoordeeld door leerlingenbegeleiders/zorgcoördinatoren

Pijler 3: BaO + SO: scholen hebben ingezet op de installatie van nieuwe **structuren en procedures** na invoering M-decreet

Pijler 4: BaO + SO: **schoolinterne samenwerking** vindt plaats op vlak van leerlingenbegeleiding

Pijler 5: BaO + SO: **samenwerking met ouders** is goed uitgebouwd

Pijler 6: BaO + SO: BaO + SO: **samenwerking met leerlingen** werd niet expliciet bevraagd

Pijler 7: **samenwerking met externen**, zoals de buitenschoolse, gespecialiseerde hulpverlening is goed uitgebouwd in BaO, iets minder in SO

Voorspellende waarde van pijlers geïntegreerde leerlingenbegeleiding op implementatiefase M-decreet?

- In BaO sterk voorspellende waarde: hoe meer de pijlers van geïntegreerde leerlingenbegeleiding aanwezig zijn, hoe hoger de implementatiefase wordt ingeschat
- In SO minder verband tussen de mate waarop men inzet op geïntegreerde leerlingenbegeleiding en hoe ver men staat op het vlak van invoering van het M-decreet
- Mogelijke verklaring: BaO kent een langere geschiedenis van uitbouw van een geïntegreerd beleid op leerlingenbegeleiding en kon dus verder werken op een bestaand beleid en dit afstemmen op M-decreet

→ Inschattingen van de pijlers van geïntegreerde leerlingenbegeleiding liggen wel lager dan in 2011 (OBPWO 09.05)

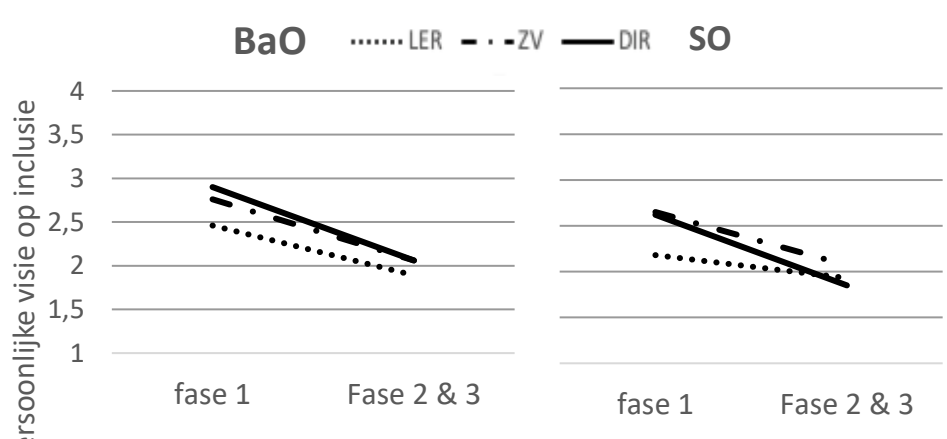
Onderzoeksvraag 3: Percepties rond inclusief onderwijs*

2 reeksen stellingen voorgelegd, met verschillende focus op een leerling met zorg:

- Reeks 1: fase 1
- Reeks 2: fase 2 & 3

Doel = nagaan of er een verschil is naargelang de zwaarte van de zorgnoden

→ Geen enkele respondentengroep staat positief ten aanzien van inclusie in GeO van leerlingen met zorg in fase 2 & 3 (uitbreiding van zorg en IAC) van het zorgcontinuüm, leraren zijn ook negatief over inclusie van leerlingen met zorg in fase 1 (verhoogde zorg)

→ Leraren minder positief dan directieleden en LInBeg/ZoCo

→ In het BaO is men minder negatief dan in SO

→ Hoe zwaarder de zorgnood, hoe minder positief men staat ten opzichte van inclusie in GeO

→ Dat men negatief staat tov inclusie in GeO van leerlingen met zorg in fase 1 is frappant want deze komen niet in aanmerking voor BuO

* Ook in het casestudie onderzoek werden percepties over inclusief onderwijs bevraagd, zie hiervoor S2. Uit dit onderzoek bleek een minder negatieve attitude ten aanzien van inclusief onderwijs

Samen op weg naar meer inclusief onderwijs: Coöperatieve vormen van lerarenondersteuning als hefboom voor het verhogen van de doelmatigheidsbeleving van leraren

Dit onderzoek

Doelmatigheidsbeleving

= Perceptie over eigen
handelingsbekwaamheid

Indien hoog dan resulteert dit
in positieve uitkomsten bij
leraren (bv. werkvreugde) en
leerlingen (bv. prestaties).

ONDERZOEKSVRAGEN:

- (1) Hoe is het gesteld met de **doelmatigheidsbeleving** van leraren tegenover leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften (SOB)?
- (2) Beïnvloedt **ondersteuning** deze doelmatigheidsbeleving?

DATAVERZAMELING:

- Survey bij 692 leraren (291 basis en 401 secundair) afgenomen in januari-februari 2018
- Brede variëteit aan scholen wat betreft: ligging, schoolgrootte, schoolnetwerk
- Schaal omtrent doelmatigheid van Zee & Koomen (2016) ingevuld voor concrete leerlingen in de klas zonder SOB (fase 0) en met SOB (fase 2 & 3)

Doelmatigheidsbeleving

Leerlingen
met specifieke
onderwijsbehoeften
in het gewoon
onderwijs

Leraren hebben een lagere doelmatigheidsbeleving ten aanzien van:

- leerlingen met SOB tegenover leerlingen zonder SOB
- leerlingen met SOB en meerdere diagnoses tegenover leerlingen met één diagnose
- leerlingen met SOB zonder diagnose tegenover één diagnose
- leerlingen met socio-emotionele en/of gedragsstoornissen tegenover leerlingen met een leerstoornis

Ten aanzien van leerlingen met SOB:

leraren hebben SO een hogere doelmatigheidsbeleving dan leraren BaO er is geen verschil in doelmatigheidsbeleving tussen mannelijke en vrouwelijke leraren

Invloed ondersteuning

Gemakkelijk raadpleegbare ondersteuning

= laagdrempelig en snel voorhanden
(informatie en advies, materiaal,
emotionele ondersteuning)

heeft geen effect op de
doelmatigheidsbeleving

Coöperatieve ondersteuning

= doelgerichte samenwerking staat voorop

verhoogt de doelmatigheidsbeleving

Observatie en feedback

De leraar observeert een collega of vraagt een klasobservatie met feedback.

Supervisie / coaching

De leraar wordt gesuperviseerd of gecoacht door iemand met expertise (bv. een ondersteuner).

Co-teaching / teamteaching

Leraren werken samen op vlak van lesvoorbereiding, -uitvoering, en/of -evaluatie met gedeelde verantwoordelijkheid en gelijke status

Ondersteuning van deze leerling op de klasvloer

Een ondersteuner verstrekt (individuele) ondersteuning op de klasvloer, aanvullend op de ondersteuning van de leraar.

Ondersteuning van deze leerling buiten de klas

Een ondersteuner verstrekt (individuele) ondersteuning buiten de klas, aanvullend op de ondersteuning van de leraar.

Percepties van schoolteamleden uit het buitengewoon onderwijs over het M-decreet en inclusief onderwijs

Dit onderzoek

ONDERZOEKSVRAGEN:

Welke percepties hebben schoolteamleden uit het buitengewoon onderwijs (BuO) met betrekking tot:

- *het M-decreet?*
- *inclusief onderwijs?*
- *samenwerking met (en de ondersteuning aan) het gewoon onderwijs (GeO)?*

DATAVERZAMELING:

Surveyonderzoek afgenomen in januari/februari 2018* in het buitengewoon onderwijs

- Bij:
- 598 { leraren
paramedici
ondersteuners
 - 71 { leerlingenbegeleiders/zorgcoördinatoren
directieleden

- Uit:
- 20 scholen BuBaO
 - 20 scholen BuSO

* TIMING: Slechts enkele maanden na de invoering van het nieuwe ondersteuningsmodel en slechts 2 jaar na de invoering van het M-decreet, wat kort is voor ingrijpende onderwijsveranderingen

Onderzoeksvraag 1: Percepties ten aanzien van het M-decreet

- Alle respondentengroepen achten:
 - zich op de hoogte van
 - ⇒ de **inhoud** van het M-decreet
 - ⇒ de **doelstellingen** van het M-decreet
 - hun school **klaar** om met **veranderingen** door het M-decreet om te gaan

- Alle respondentengroepen vinden dat het M-decreet:
 - een **besparingsmaatregel** is
 - hun **werk** op school **veranderd** heeft (m.u.v. leraren/ paramedici/ ondersteuners BuSO)
 - de **werkdruk** heeft doen stijgen
 - geen positieve veranderingen op school te weeg heeft gebracht
 - **niet zorgt voor intensievere samenwerking** en meer expertisedeling met GeO

De open vragen verduidelijken/nuanceren de negatieve punten en reiken oplossingen aan:

Veel bekommernissen bij de implementatie van M-decreet in de praktijk:

- Te snelle invoering M-decreet met te weinig middelen
- Te weinig expertise in GeO en bij ondersteuners
- Te weinig individuele begeleiding voor leerlingen met SOB in te grote klassen en te weinig ondersteuning

Respondenten pleiten dan ook voor deze oplossingen:

- Meer middelen nodig voor meer intensieve en langdurige ondersteuning aan meer leerlingen
- Meer intensieve samenwerking tussen GeO en BuO gewenst (inclusief tijd voor overleg!)

Onderzoeksvraag 2: Visie op inclusief onderwijs

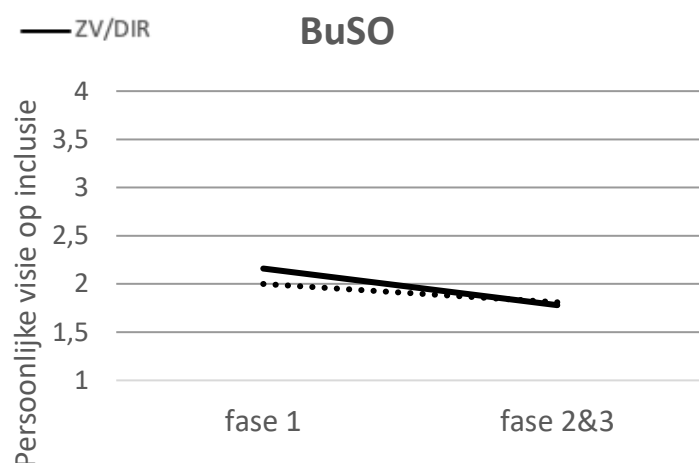
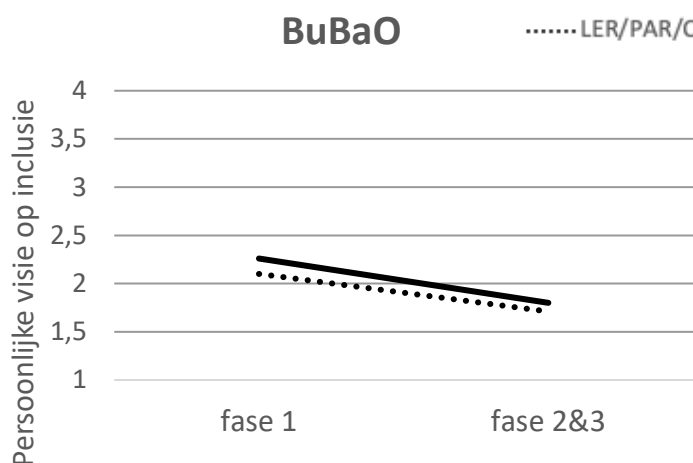
2 reeksen stellingen voorgelegd, met verschillende focus op een leerling met zorg:

- in fase 1 (Reeks 1)
- in fase 2&3 (Reeks 2)

Doel = nagaan of er een verschil is qua visie naargelang de zwaarte van de zorgnoden

Zowel respondenten uit buitengewoon basis-onderwijs als uit buitengewoon secundair onderwijs zijn *geen voorstander van inclusie* van een leerling met zorgnoden in het gewoon onderwijs; **hoe zwaarder de zorgnoden, hoe minder voorstander**

- Leerlingenbegeleiders/zorgcoördinatoren/directieleden zijn iets minder negatief dan leraren/paramedici/ondersteuners
- Frappant resultaat, want: leerlingen met zorgnoden in fase 1 (verhoogde zorg) van het zorgcontinuüm zaten ook al voor de invoering van het M-decreet in het gewoon onderwijs

Respondenten geven aan dat:

- het moeilijk is om een eenduidig standpunt in te nemen over inclusief onderwijs: of inclusie in het GeO mogelijk is of niet hangt af van de specifieke leerling en de context
- hun opvatting over de inclusie van leerlingen in het gewoon onderwijs afhankelijk is van de beschikbaarheid van individuele begeleiding en voldoende expertise op deze school
- klassen in GeO vaak te groot zijn voor inclusie van leerlingen met SOB en aangepaste infrastructuur ontbreekt
- in het GeO aandacht nodig is voor begeleiding van leerlingen met SOB naar de arbeidsmarkt

Onderzoeksvraag 3: Samenwerking met GeO (volgens directieleden/leerlingenbegeleiders/zorgcoördinatoren)

Van de directieleden/leerlingenbegeleiders/zorgcoördinatoren uit het BuO vindt:

wat betreft de samenwerking met het GeO in het algemeen:

- 1/2 de *samenwerking voor verbetering vatbaar*
- 1/4 de samenwerking goed
- het resterende aandeel dat ze geen zicht hebben op het verloop van de samenwerking tussen GeO en BuO

wat betreft de invloed van het M-decreet:

- 1/2 dat het M-decreet geen invloed heeft op de samenwerking
- 1/3 dat de samenwerking intensiever is sinds de invoering van het M-decreet

wat betreft het voortbestaan van het BuO:

- de meerderheid dat *BuO moet blijven bestaan*, want noodzakelijk omwille van specifieke expertise en leveren ondersteuning aan het GeO
- 1/4 dat het BuO zal verkleinen en blijven bestaan voor bepaalde types

Vergelijking van de percepties van schoolteamleden uit het gewoon en buitengewoon onderwijs over het M-decreet en inclusief onderwijs

Dit onderzoek

ONDERZOEKSVRAGEN:

Welke percepties hebben schoolteamleden (leraren/paramedici/ondersteuners, leerlingenbegeleiders/zorgcoördinatoren en directieleden) uit het gewoon onderwijs (GeO) en buitengewoon onderwijs (BuO) met betrekking tot:

- Het M-decreet?
- Inclusief onderwijs?

DATAVERZAMELING:

- Survey-onderzoek, uitgevoerd in januari/februari 2018* met dezelfde open en gesloten vragen in GeO en BuO: vergelijking tussen beide onderwijsvormen
- o Gewoon Onderwijs:
 - 501 leraren
 - 98 leerlingenbegeleiders/zorgcoördinatoren
 - 65 directieleden
- o Buitengewoon onderwijs:
 - 818 leraren
 - 61 leerlingenbegeleiders/zorgcoördinatoren
 - 45 directieleden
- o Buitengewoon onderwijs:
 - 272 leraren/paramedici/ondersteuners
 - 28 directieleden/leerlingenbegeleiders/zorgcoördinatoren
 - 291 leraren/paramedici/ondersteuners
 - 30 directieleden/leerlingenbegeleiders/zorgcoördinatoren

Basisonderwijs

Secundair
Onderwijs

Buitengewoon
Basisonderwijs
Buitengewoon
Secundair
Onderwijs

* TIMING: Slechts enkele maanden na de invoering van het nieuwe ondersteuningsmodel en slechts 2 jaar na de invoering van het M-decreet, wat kort is voor ingrijpende onderwijsveranderingen

1. Percepties M-decreet

Gewoon onderwijs

- Alle respondentengroepen achten zich op de hoogte van de
 - ⇒ **inhoud** van het M-decreet
 - ⇒ **doelstellingen** van het M-decreet

- Alle respondentengroepen vinden dat:
 - het M-decreet
 - o een **besparingsmaatregel** is
 - o hun **werk** op school **veranderd** heeft
 - o de **werkdruk** heeft doen stijgen
 - o geen positieve veranderingen op school te weeg heeft gebracht
 - o **niet zorgt voor intensievere samenwerking** en meer expertisedeling met BuO
 - hun school niet klaar is om met veranderingen als gevolg van het M-decreet om te gaan

Toelichting bij negatieve elementen

- Samenwerking met BuO is niet intensief genoeg -> nood aan meer ondersteuning
- Gebrek aan kennis en expertise bij leraren GeO en bij ondersteuners (missen de 'juiste' expertise)
- Klassen zijn te groot
- Groot niveaoverschil tussen de leerlingen in de klas, moeilijk om aandacht te verdelen
- Te weinig middelen voor uitvoering M-decreet

Buitengewoon onderwijs

- Alle respondentengroepen achten
 - o zich op de hoogte van de
 - ⇒ **inhoud** van het M-decreet
 - ⇒ **doelstellingen** van het M-decreet
 - o hun school **klaar** om met **veranderingen** door het M-decreet om te gaan

- Alle respondentengroepen vinden dat het M-decreet
 - o een **besparingsmaatregel** is
 - o hun **werk** op school **veranderd** heeft (m.u.v. leraren/ paramedici/ ondersteuners BuSO)
 - o de **werkdruk** heeft doen stijgen
 - o geen positieve veranderingen op school te weeg heeft gebracht
 - o **niet zorgt voor intensievere samenwerking** en meer expertisedeling met GeO

Toelichting bij negatieve elementen

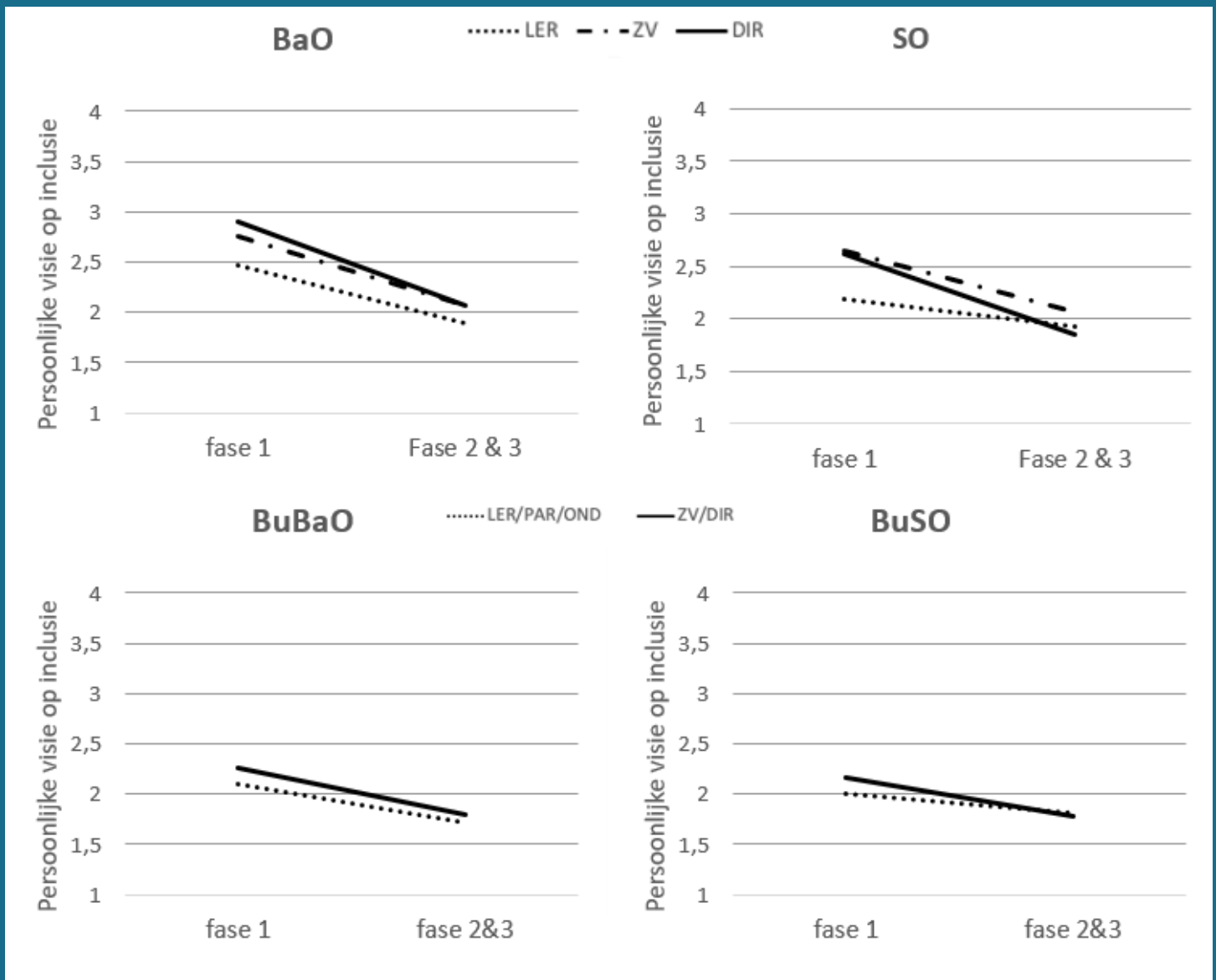
- Samenwerking met GeO is niet intensief genoeg -> nood aan meer ondersteuning en overleg tussen BuO en GeO
- Gebrek aan kennis en expertise in GeO en bij ondersteuners
- Te grote klassen in GeO en te weinig individuele begeleiding voor leerlingen met SOB
- Welzijn leerling moet altijd centraal staan
- Te snelle invoering M-decreet met te weinig middelen
- Te hoge werkdruk

2. Visie op inclusief onderwijs

2 reeksen stellingen, voorgelegd in GeO en BuO, met verschillende focus op een leerling met zorg:

- Reeks 1: fase 1 van het zorgcontinuüm
- Reeks 2: fase 2 & 3 van het zorgcontinuüm

Doel = nagaan of er een verschil is naargelang de zwaarte van de zorgnoden → hoe hoger de score op deze schaal, hoe meer men voorstander is van inclusie van leerlingen met SOB in het gewoon onderwijs
Antwoordmogelijkheden waren: 1 (helemaal niet akkoord) tot 4 (helemaal akkoord)

Gelijkaardige resultaten: over het algemeen zijn respondenten geen voorstander van inclusie in het GeO:

- GeO is minder negatief dan BuO over inclusie van leerlingen met zorgnoden
- In BuO staat men negatief tegenover inclusie van leerlingen met SOB in het GeO, ook van leerlingen met zorg in fase 1
- Directieleden en ZV in GeO zijn positief over inclusie van leerlingen met zorg in fase 1 in het GeO, directie en ZV in BuO niet
- BaO is minder negatief dan SO, zowel in GeO als in BuO
- Geen enkele groep leraren is voorstander van inclusie van leerlingen met zorg in fase 1 in het GeO: dit is frappant want deze leerlingen komen niet in aanmerking voor het buitengewoon onderwijs.
- Geen enkele respondentengroep is voorstander van inclusie van leerlingen met zorg in fase 2&3 in het GeO
- Hoe zwaarder de zorgbehoefte van een leerling, hoe minder men voorstander is van inclusie in het GeO

Dit onderzoek

ONDERZOEKSVRAGEN:

- (1) **Tevredenheid** en ervaringen leerlingen, ouders, leraren en ondersteuners over de geboden ondersteuning?
- (2) **Inhoud en vorm** ondersteuning?
- (3) **Ervaren effecten** van ondersteuning op academisch en psychosociaal vlak?

DATAVERZAMELING:

- Casestudie* met 24 cases
- Case = leerling met (gemotiveerd) verslag of inschrijvingsverslag BuO die les volgt in GeO en ondersteuning krijgt
- Voor iedere case: *semi-gestructureerd interview* met leerling, ouder, leraar en ondersteuner
- Onderzoek uitgevoerd in voorjaar 2019

Onderzoeksvraag 1: Tevredenheid

De meerderheid van de bevroegde respondenten is tevreden.

Factoren die gerelateerd zijn aan tevredenheid:

- Profiel en ingesteldheid ondersteuner: betrokken, flexibele en proactieve houding + nodige ervaring en opleiding
- Invulling van ondersteuning (inhoud en vorm) is afgestemd op de noden van de leerling (individueel contact mogelijk indien leerling hier nood aan heeft)
- Goede samenwerking tussen school GeO en ondersteuner: betrokkenheid van diverse partijen + open houding van leraar GeO en inclusiegericht schoolbeleid

Factoren die gerelateerd zijn aan ontevredenheid:

- Gebrek aan uren ondersteuning + gebrek aan leraargerichte ondersteuning + gebrek aan structurele overlegtijd tussen ondersteuner en leraar GeO
- School GeO staat niet open voor ondersteuning en/of idee van inclusief onderwijs
- Onduidelijkheid over takenpakket ondersteuners: leraren weten niet goed wat te verwachten
- Onvoldoende samenwerking tussen ouders en ondersteuner: onvoldoende betrokkenheid van ouders en/of gebrek aan communicatie van ondersteuner naar ouders
- Bij leerlingen: negatieve of gemengde gevoelens zoals schaamte door het gevoel 'anders' te zijn

Onderzoeksvraag 2: Inhoud en vorm

Leerlinggerichte ondersteuning:

- **Op de klasvloer:**
 - studiebegeleiding
 - vakinhoudelijke begeleiding (afhankelijk van achtergrond ondersteuner)
- **Buiten de klas**, omwille van: nood aan rustige omgeving/weerstand leraar GeO:
 - studiebegeleiding
 - socio-emotionele begeleiding
 - inspanningen om klasgenoten te betrekken

Leraargerichte ondersteuning:

Een goed uitgebouwde leraargerichte ondersteuning hangt samen met een goede samenwerking. Factoren die een goede samenwerking faciliteren zijn:

- een open houding en visie van individuele leraar en school GeO: open staan voor ondersteuning
- wekelijkse overlegmomenten tussen leraar en ondersteuner
- ondersteuner is beschikbaar voor vragen
- informatie-uitwisseling over de begeleiding van de leerling
- inhoudelijke samenwerking (vb.; aanpassen van lesmateriaal)

➔ **Sterkte ondersteuningsmodel = FLEXIBILITEIT (doel, inhoud, vorm, omvang)**

Onderzoeksvraag 3: Ervaren effecten

Bij leerlingen met SOB

Op academisch vlak

- betere studievaardigheden / schoolresultaten
- (betere) participatie aan lessen/mogelijkheid om in GeO les te (blijven) volgen
- positief effect op motivatie voor schoolse taken

Op psychosociaal vlak

- meer rust, aanvaarden van problematiek, ondersteuner als vertrouwenspersoon
- positief effect op:
 - welbevinden
 - zelfvertrouwen
 - sociale relaties

Bij leraren:

- ✓ Meer rust en ruimte voor aandacht naar andere leerlingen in de klas toe
- ✓ Reductie werklast
- ✓ Geruststelling en steun, zowel op professioneel als persoonlijk vlak
- ✓ Bewustwording van nood aan ondersteuning en meerwaarde ervan
- ✓ Toename in handelingsbekwaamheid van de leraar (aanpassen manier van lesgeven d.m.v. tips ondersteuner)

* Een oververtegenwoordiging van type 4 en type 6 heeft mogelijk een invloed gehad op de resultaten. We beogen echter niet om de resultaten te veralgemenen maar om de ervaringen te beschrijven in de diepte.

Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van het Departement Onderwijs en Vorming, door Universiteit Antwerpen en KU Leuven. Referentie: Struyf, E., Verschuieren, K., Bogaert, L. & Bodvin, K. (2019). *De tevredenheid van leerlingen en hun ouders over de ondersteuning geboden door het ondersteuningsmodel: Een casestudieonderzoek*. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek.